

SVET POD TRIGLAVOM 7

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

za prebivalce, obiskovalce, prijatelje in podpornike

LJUDJE V PARKU NARAVA
REPORTAŽE KULTURNA DEDIŠČINA
PARTNERJI ŽIVLJENJE V PARKU
INFORMACIJE NARODNI PARK V SVETU

PRIPRAVA NOVEGA ZAKONA O TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

Ministrstvo za okolje in prostor je s *Sklepom o imenovanju strokovne komisije za pripravo Zakona o Triglavskem narodnem parku* začelo pripravljati nov Zakon o Triglavskem narodnem parku. Namen oz. cilj priprave novega zakona je uskladiti določbe z novim pravnim sistemom, zlasti z določbami Zakona o ohranjanju narave, hkrati pa določiti take razvojne in varstvene režime ter usmeritve, ki bodo varovale naravne vrednote in ohranjali visoko biotsko raznovrstnost, obenem pa zagotavljali in dopuščali razvojne možnosti prebivalstva v parku in spodbujali trajnostni razvoj.

Komisija je imela od svoje ustanovitve januarja 2005 do danes že 10 sej. Na prvi, ustanovni seji je minister g. Podobnik podal izhodišča za zakon, člani komisije pa so se dogovorili o načinu dela in pripravi strokovnih podlag. Na preostalih sejah smo obravnavali različna področja: cilji in nameni novega zakona, kultura in kulturna dediščina, razvojni ukrepi in usmeritve, prostorsko načrtovanje in gradnje, območja parka in sistem coniranja, upravljanje parka in upravljavec.

Člani komisije so strokovnjaki z različnih področij. Vsi se zavedajo, da je novi Zakon o Triglavskem narodnem parku nujno potreben. Z njim želimo zagotoviti moderne pristope, ki bodo še izboljšali učinkovitost varstva, povečali vključevanje drugih sektorjev v parkovno politiko, zagotovili podporo življenju lokalnega prebivalstva ter omogočili prebivalcem in različnim obiskovalcem parka uživanje naravnih in kulturnih vrednot ter rekreacijo v naravi.

Več informacij o pripravi zakona je na voljo na spletni strani Ministrstva za okolje in prostor (<http://www.tnp.mop.gov.si/>).

Mag. Inga Turk, strokovna komisija za pripravo ZTNP, MOP ARSO

Ajdovska deklica. Foto: J. A. Mihelič

Reportaža	4
Narava	6
Kultura	8
Po parku	10
Park v svetu	14
Strani za mlade in mlade po srcu	16
Projekti	18
Aktualno	19

Bralkam in bralcem Sveta pod Triglavom ter vsem prijateljem Triglavskega narodnega parka želimo srečno novo leto.

Kolektiv Javnega zavoda Triglavski narodni park

Ruševčeve sledi. Foto: J. A. Mihelič

NAČRT UPRAVLJANJA

Načrt upravljanja (*management plan*) je ob aktu o ustanovitvi (zakon, uredba, odlok) temeljni varstveni in razvojni dokument vsakega zavarovanega območja, tudi Triglavskega narodnega parka. Načrt upravljanja za TNP sprejme vlada z uredbo.

Zakonsko osnovo za pripravo in sprejem načrta upravljanja je določil Zakon o ohranjanju narave (1999), hkrati pa je vsak načrt upravljanja odvisen od jasne in sedanjemu času primerne zakonodaje.

Ne glede na neposredno povezanost načrta upravljanja z zakonom smo v TNP v jeseni 2006 pripravili Program priprave načrta upravljanja za Triglavski narodni park, ki ga je potrdil in sprejel Svet TNP. Nosilec priprave načrta upravljanja je javni zavod Triglavski narodni park. Pri vodenju in koordinaciji dela želimo sodelovati z vsemi zainteresiranimi ustanovami in posamezniki. Zakonsko določena organizacija, ki neposredno sodeluje pri pripravi načrta upravljanja, je Zavod za varstvo narave. Pri pripravi načrta upravljanja bodo sodelovale tudi druge pristojne institucije, ki so kot upravljalci prisotni v parku (npr. Kmetijsko svetovalna služba, Zavod za gozdove, Zavod za varstvo kulturne dediščine ...) in predvsem vse lokalne skupnosti z območja parka. Prav tako bo k sodelovanju povabljeni vsa preostala zainteresirana javnost – lokalni prebivalci, različne skupine obiskovalcev, društva, nevladne organizacije in drugi.

Posebno pozornost pri pripravi načrta upravljanja bomo namenili prav delu z lokalnimi skupnostmi in njihovimi prebivalci. Že v letošnjih dolgih zimskih večerih načrtujemo prva srečanja s prebivalci parka, kjer bomo predstavili namene in vsebine načrta upravljanja. Vabimo vas, da se nam na teh srečanjih pridružite in tvorno sodelujete pri prihodnosti našega Triglavskega narodnega parka.

Martin Šolar

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

SVET POD TRIGLAVOM

je časopis Triglavskega narodnega parka, namenjen njegovim prebivalcem, obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom.

ISSN: 1581-6664

Uprava Triglavskega narodnega parka
Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled

Tel.: 04/ 578 02 00, faks: 04/ 578 02 01

E-pošta: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si

www.tnp.si

Izdal in založil: Javni zavod Triglavski narodni park

Zanj: dr. Marija Markeš

Glavni in odgovorni urednik: Jože A. Mihelič

Tehnična urednica: Marjeta Albinini

Fotografija na naslovnici: Vrata, Jože A. Mihelič

Lektoriranje: Jana Cedilnik

Prelom: Gaya Cerkno

Tisk: Medium d.o.o., Žirovnica

Naklada: 4000 izvodov

Tiskano na okolju prijaznem papirju.

Bled, december 2006

POSLANSTVO PARKOV NEKOČ IN DANES

Kmalu bo minilo sto let, odkar se je v slovenski javnosti odprlo vprašanje parka pod Triglavom; 82 let je preteklo od prvega začasnega zavarovanja Doline Triglavskih jezer, 45 let od prvega z zakonom določenega malega parka in 25 let od današnjega, z drugim zakonom razširjenega Triglavskega narodnega parka. Danes posebna komisija pri Ministrstvu za okolje in prostor pripravlja predlog tretjega zakona o preureditvi parka. Do leta 1981 je bilo glavno vprašanje ustrezna velikost parka, danes naj bi bila bistvena vsebina in poslanstvo parka.

Pojav narodnih parkov v ZDA v drugi polovici 19. stoletja in njihov uspeh, ki je odmeval po svetu, je ohrabil evropske naravoslovce in zgodnje zagovornike varstva narave, da so skušali tudi v gosto poseljeni in obdelani Evropi poiskati zadnja ohranjena svetišča naravne divjine in jih zavarovati pred oskrunjenjem civilizacije. Razsežnost yellowstoneške divjine z razkošjem naravnih čudes ali pa krajinska dramatičnost Bryce Canyon je bila v stari Evropi nedosegljiva, le visoko v Alpah in na skandinavskem severu so še bili predeli, ki jih ni pretirano zaznamovala človekova prisotnost. Lahko smo ponosni, da so šli naši predniki v korak s tedanjimi gibanji in smo tako na Slovenskem prehiteli celo naše severne sosedo.

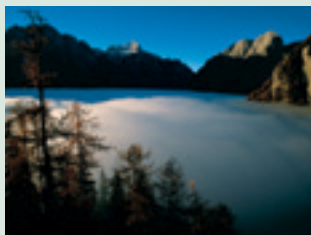
Ko prebiramo zgodnje zapise o našem prvem parku, začutimo, kako jih preveva želja, da bi z zavarovanega ozemlja izgnali pašo, ki je takrat posebejvala skrunitev naravne idile. Le tako bi Dolina Triglavskih jezer (po Jesenku) postala takšna *kakor v časih, ko so čuvale še vile Rojenice ta prekrasni vt.* To je bil čas, ko je mlado gibanje za varstvo narave skušalo ohraniti vsaj zadnje koščke nedotaknjene divjine, in edini možni način za doseg cilja so bili naravni parki – svetišča veličastne narave in zatočišča ogroženih rastlin in živali.

Danes so razmere v Evropi in pri nas precej drugačne. Naravni parki so del naše vsakdanjosti in ni je države brez zavarovanih ozemelj. Vprašanje paše na alpskih planinah je danes obrnjeno: izginja sama po sebi in radi bi jo ohranili. Triglavski narodni park je v Sloveniji še vedno edini te vrste, vendar imajo podobno poslanstvo tudi trije regijski parki in še nekateri od bolj organiziranih krajinskih parkov. Število parkov se iz leta v leto povečuje in danes pokrivajo že 11 % državnega ozemlja. Vendar pozor, to še ni vse (od trgovcev na televiziji izposojena fraza)! Nad ogroženo naravo držijo svojo roko še drugi, z zakonom in mednarodnimi pogodbami predvideni ukrepi, kot so naravni rezervati, naravne vrednote, ekološko pomembna območja, Ramsarska območja, Unescova svetovna dediščina, mednarodno pomembna območja za ptice ter za rastline in končno je tu še najnovejšo in najboljše evropsko omrežje ekološko pomembnih območij, imenovano Natura 2000. To omrežje prekriva kar 35 % ozemlja Slovenije. Naravovarstvena služba in stroka najbrž vesta, odkod ta zapleteni in – roko na srce – tudi težko obvladljivi sistem varstva narave, druga javnost pa je ob tem pogosto zmedena. To stanje še dodatno zaplete delitev in prepletanje pristojnosti med državo in občinami, prej ali slej pa bodo pristopile še pokrajine. – In tukaj vidim priložnost za današnje parke.

Narobe je, če imamo uprave parkov za podaljšek državne uprave, zlasti tistega dela, ki mora kdaj biti tudi represiven (inšpekcijski nadzor), morajo pa parki dobro sodelovati z javnimi službami za varstvo narave, kulturne dediščine in razvoja podeželja. Parki naj bi bili izložbena okna trajnostnega razvoja, vzorčni primeri sožitja med ohranjanjem vrednot in gospodarjenjem z njimi, modeli usklajevanja med javnimi in zasebnimi interesi, učilnice o vrednotah narave in kulturnega izročila.

Ali bo kaj od tega podpiral novi zakon o Triglavskem narodnem parku?

Stane Peterlin

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

Značilno podobo zgornjesavske strani Triglavskega narodnega parka tvorijo visoki vrhovi in ostri grebeni nad prepadnimi stenami globoko zarezanih ledeniških dolin Vzhodnih Julijskih Alp ter bistri, razigrani vodotoki, ki skupaj z bujnimi gozdovi, starimi naselji, travniki, njivami in pašnimi planinami nekoliko omilijo resnobno, hladno visokogorsko ozadje ter ustvarjajo prijaznejše, toplejše vdušje. Neutrudni raziskovalec in alpinist, dr. Stanko Klinar, je poiskal zanimiv odgovor, zakaj se nam zdijo te gore posebno lepe. Zlepa ni zaključene gorske skupine, pravi, ki bi bila, tako kot Julijske Alpe, sestavljena iz tolikšnega števila majhnih, prepoznavnih in s tem značilnih, izjemno lepih gorskih skupin. Pogledi na Triglavski narodni park iz katere koli strani nas o tem prepričajo.

Jože A. Mihelič

NARAVOVARSTVENI ODDELEK KRANJSKA GORA

Bivak II Na Jezeru in Triglav. Foto: M. Albinini

Nadzor v Triglavskem narodnem parku opravljamo naravovarstveni nadzorniki, ki smo organizacijsko povezani v štiri oddelke. V prejšnji številki našega časopisa so se predstavili kolegi iz Bohinja, tokrat pa smo na vrsti »Zgornjesavci«.

Naravovarstveni oddelek v številkah

Površina oddelka Kranjska Gora: 14.500 ha (16,5 % parka). V lovsko-upravljavski sklop Lovišča Triglav spada še približno 2.200 ha, ki so zunaj parka. Število stalnih prebivalcev: 80

»Zgornjesavski« nadzorniki – kdo smo in kaj delamo

Trenutno nas je v oddelku zaposlenih šest: Rado Legat – vodja oddelka, Stanko Zima, Iztok Butinar, Tine Štular, Tone Urbas in Blaž Svetlin. Zdravstvene težave so že za več kot pol leta za delo onesposobile našega dobrovoljnega sodelavca Iztoka. Tudi v letošnjem letu na novo zaposleni Blaž je našel ustrežnejšo zaposlitev zase, kot je delo nadzornika, in nas bo v kratkem zapustil. Omenjeno vrzel trenutno zapolnjuje študent Jernej Legat.

Štirje nadzorniki opravljamo lovsko-upravljalne naloge v okoliših: Tamar-Pišnica (3.578 ha)

– Rado Legat, Martuljek (2.496 ha) – Stanko Zima, Vrata (5.332 ha) – Blaž Svetlin in Krma-Kot (3.759 ha) – Tine Štular. Sodelavca Iztok in Tone pa opravljata naravovarstveno nadzorno službo na vsej površini severozahodnega dela parka, ki sestavlja geografsko zaokroženo celoto oddelka Kranjska

Gora.

Naravovarstveni nadzorniki smo pooblaščené uradne osebe, ki skrbimo za dosledno izvajanje Zakona o TNP, Uredbe o preprečevanju vožnje z motornimi vozili in kolesi v naravnem okolju, Uredbe o varstvu samoniklih gliv in še nekaterih drugih zakonov in odlokov. Kdor ne pozna našega dela dovolj dobro, bi lahko sklepal, da smo nadzorniki policisti v parku, kar je do neke mere res, vendar pa je naše delo veliko bolj razgibano. Od nadzornika zahteva poleg splošnih izobrazbenih pogojev tudi veliko ročnih spretnosti, vzdržljivosti, sposobnosti komuniciranja ...

Nadzornik naj bi znal vse ...

Nadzorniki smo večinoma domačini, ki živimo v parku ali v neposredni bližini. Na tak način zelo dobro poznamo območje parka in prebivalce v njem, kar je velika prednost. Predstavljamo povezano med zavarovanim območjem, upravo parka, njegovimi prebivalci in obiskovalci.

Vsakdo, ki le enkrat obiše park, bo opazil par-

kovno infrastrukturo. To so vstopne table v obliki kozolcev, informacijske table in stebrčki ob naravoslovnih poteh, na križpotjih in drugih zanimivih točkah, brvi, zapornice, mostovži ... Vse to postavljamo, vzdržujemo in obnavljamo nadzorniki. V tem letu je bila v našem oddelku zaključena tematska pot v Vratih, poimenovali smo jo Pot Triglavske Bistrice, ki je peš pot od Mojstrane do vznožja Severne Triglavske stene. V sodelovanju s Planinskim društvom Dovje-Mojstrana smo že pred leti začeli z deli na omenjeni poti, ki naj bi obiskovalce vodila izven prašne ali blatne makadamske ceste, proč od avtomobilov in hrupa. Ob poti so nameščene poučne table, ki obiskovalce kratko in nazorno opozarjajo na naravne znamenitosti, rastlinstvo in živalstvo. Pot večinoma poteka po zasebnih površinah, zato je bilo treba od lastnikov pridobiti soglasja.

Na območju, ki ga pokriva oddelek Kranjska Gora, skrbimo za pet koč v visokogorju, hišo »Pri Guharju« in Pocarjevo domačijo v Zgornji Radovni. V preteklosti so koč uporabljali le za opravljane lovskih nalog. Danes pa dve koči in hišo oddajamo kot apartmaje in s tem pridobimo nujno potrebna sredstva za njihovo vzdrževanje. Pocarjeva domačija v Radovni, ki je ena najstarejših hiš v tem koncu, pa je na ogled kot muzejska hiša. Vsa manjša vzdrževalna dela na objektih, dela na dostopnih cestah in stezah opravimo sami. Tako nam v roke »pašejo« kramp, lopata, pleskarski

čopič, kladivo, motorna žaga ali macola. Za no-tranjo čistočo objektov, ki jih oddajamo, večinoma skrbijo naše žene, pri drugih pa metlo in krpo v roke vzamemo kar sami. Naš najstarejši in najizkušenejši sodelavec Stanko je včasih rad delal, da delamo prav vse, le pri »storjanju« še nismo pomagali (mislil je na kotitev pri divjih živalih). Pa se je primerilo tudi nekaj podobnega ... Nekoč sva na Tarmanovem polju v Kranjski Gori z omenjenim postavljala lovsko opazovalnico in ob vračanju z dela je v domačem hlevu »storjala« krava. Gospodar Franci naju je zaprosil za pomoč in skupaj z veterinarjem smo na svet spravili krepkega telička. Tako se je tudi ta Stankova misel sesula v prah in od takrat je ni nikoli več izrekel.

Neprijetne plati nadzorniškega dela

Obiskovalec, ki vidi parkovnega nadzornika na terenu mogoče samo enkrat ali dvakrat na leto, in še to v avtu ali pri nadzoru terena v visokogorju, v lepem vremenu, z nahrbtnikom in daljnogledom, si lahko misli: »Sanjska služba.« Vendar velikokrat ni tako. Nadzornik opravlja svoje naloge tudi v dežju, snegu in vetru, ponoči ter ob sobotah in nedeljah. S tem ne računajo kršitelji in si prav ta-

krat privoščijo divje vožnje s terenskimi vozili ali kros motorji po travnikih ali gozdovih, sobotne ali nedeljske »horuk« akcije brez dovoljenj na objektih in druge nedovoljene posege v prostor. Povejmo čisto odkrito, da zaradi obsežnega območja in raznovrstnih nalog, ki jih opravljamo, posamezne nepravilnosti prvi opazijo sosede, prebivalci ali naključni obiskovalci in nas – ali upravo parka – na to opozorijo. Prijavljanje in izrekanje glob nam ni v veselje, vendar brez tega včasih ne gre. Veliko rajši komu kaj povemo, svetujemo ali drugače pomagamo. Tudi pobiranje smeti ni nič kaj sanjsko opravilo, če nič hudega sluteč pobereš odvrženo vrečko (ob cesti na Vršič) in se iz nje po rokah ali obleki razsuje smrdeča vsebina.

Še nekaj o lovu ...

Kot izvajalci lovskih nalog v lovišču s posebnim namenom Triglav opravljamo nadzor, opazovanja prostoživečih živali, spremljanje njihovega zdravstvenega stanja, izdelavo lovskih naprav, pripravo krme in krmljenje jelenjadi in muflonov v zimskem času ter navsezadnje tudi lov. Sam lov je danes za nadzornika-lovskega čuvaja nekaj popolnoma drugega kot nekoč. Lov v parku ni dovoljen povsod, pa še tedaj gre največkrat za odvzem bolnih

Značilna ograja v Zgornji Radovni. Foto: J. A. Mihelič

in poškodovanih živali. Pri posameznih vrstah, predvsem jelenjadi in muflonih, izvajamo lov tudi zaradi vzdrževanja primerne številčnosti. Pri prehranjevanju ti dve vrsti ob preveliki številčnosti lahko povzročata škodo na polju, njivah in v gozdu. Vsi ukrepi in poseganja v živalske populacije so opredeljeni v desetletnih in letnih lovskogojitvenih načrtih, ki jih za vsa lovišča v Sloveniji pripravlja Zavod za gozdove Republike Slovenije.

Vse težave in naporji so v trenutku pozabljeni, ko te po treh ali štirih urah hoje strmo navkreber pobožajo prvi sončni žarki, ko po neprespani noči prisopihaš na rastišče ruševca in se oglasi njega petje, ko na sivi skali zagledaš v svatovska oblačila odetega gamsa ...

Rado Legat

Naši »Zgornjesavci«

Rado Legat, Šimencev iz Mojstrane, je vodja oddelka NNS Kranjska Gora. Kljub temu, da je po izobrazbi tehnično usmerjen – je inženir strojništva, ga je že od mladih nog vleklo v naravo, v gozd in gore. Leta 1988 je postal prostovoljni nadzornik, dve leti kasneje pa je prevzel revir Tamar-Pišnica in kmalu zatem postal vodja oddelka. Rado naravovarstveno pokriva Planico s Tamarjem, Vršič, veliko pa je tudi v Vratih, predvsem ker izvaja tudi lovsko-čuvajsko službo na tem območju.

Stanko Zima je doma s Spodnjih Rut. Ljubzen do narave in lova mu je bila položena v zibko. Stanko je bil lovski čuvaj v Gojitvenem lovišču Triglav, še preden je bil ustanovljen današnji TNP. Ob lovskih je v parku vestno in požrtvovalno prevzel še naravovarstvene naloge, ki jih kljub težavam z zdravjem še danes opravlja na širšem območju Martuljka.

Iztok Butinar je doma iz Rateč, iz znane hribovske družine. Rosno mlad, pri 21 letih, je leta 1994 začel delo naravovarstvenega nadzornika v Triglavskem narodnem parku. Zadolžen je za naravovarstvo v Planici, Tamarju, Krnici in na Vršiču. Izток rad govori – za TNP je to prednost, saj govori več tujih jezikov in veliko sodeluje pri programih vodenja po parku. Je planinski in lokalni turistični vodnik.

Tone Urbas živi v Mojstrani. Dolgoletna želja ter bogate gorniške izkušnje alpinista in reševalca so nekdanjega delovodja v železarni Jesenice

Z leve proti desni: Stanko Zima, Jernej Legat, Izток Butinar, Rado Legat, Tone Urbas, Tine Štular.

pripeljale do delovnega mesta naravovarstvenega nadzornika v Vratih. Tone je bil prostovoljni nadzornik TNP od leta 1992, varstveni okoliš Vrata pa je naravovarstveno prevzel leta 1999.

Tine Štular je doma v parku, v Zgornji Radovni. Tudi on ima poklic naravovarstvenika v genih,

Zanimivost: Kar štirje od petih nadzornikov v oddelku Kranjska Gora so bili nekoč zaposleni v železarni Jesenice.

saj je bil lovski čuvaj in nadzornik že njegov oče. Tine od leta 1995 opravlja naloge neposrednega nadzora v naravi in hkrati tudi lovsko-čuvajsko službo v okolišju Krma-Kot, ki poleg teh dveh dolin obsega tudi zgornji del doline Radovne ter seveda visokogorje nad dolinama vse do Triglava. Tine je tudi planinski vodnik, vse več časa pri svojem delu pa namenja Pocarjevi domačiji ter koordinaciji dela NNS v zvezi s prekrški.

Martin Šolar

GORSKA SKUPINA MARTULJEK

Amfiteater

Koga ne pritegne pogled na mogočne nebotične vrhove Julijcev, ko prihaja v Gozd Martuljek ali v Rute, po starem? Divji, težko dostopni vrhovi Martuljkove skupine se raztezajo v dolgi verigi od Rušice in Rigljice na zahodu, prek geometrijsko pravičnega in nadvse elegantnega Špika in najvišjega Oltarja (2621 m) do Kukove Špice in Slemenca na vzhodu. Drugim vrhovom, morda manj zanimivim in še težje dostopnim, bi delali krivico, če bi jih vsaj ne našli: Frdamane police, Mala in Velika Martuljška ponca, Dovški križ in Široka peč. Slednji dve gori tvorita eno najbolj slikovitih visokogorskih krnic – znameniti Amfiteater. Ob vznožju vrhov v Martuljkovi skupini ležita še dve ogromni prodnati krnici: Pod srcem in Za Akom.

Vodovje iz Za Aka se zbira v gorski potok Martuljek, ki daje ime celemu območju. Malo je potokov v naših Alpah, ki bi na tako kratki poti ustvarili toliko lepih prizorov. Potok se čez strma pobočja in stene spušča s slapovi, slapiči, skočniki in brzicami. Najlepša in najmogočnejša sta Spodnji in Zgornji Martuljkov slap.

Strma pobočja, ki se pno od ravnice ob Savi Dolinki, so poraščena z gozdovi, prevladujejo bukev, smreka in macesen. Slednji v Martuljku dosega izjemne razsežnosti in kvalitete.

Gorska skupina Martuljek – zgodba o lepoti in želja po ohranitvi. Tega so se zavedali že naši predhodniki v časih, ko naravovarstvo ni bilo kaj prida razvito. Vlada Ljudske republike Slovenije je

27. januarja 1949 na podlagi takrat veljavnega Zakona o varstvu kulturnih spomenikov in drugih prirodnih znamenitosti sprejela Odločbo o zavarovanju gorske skupine Martuljek. Prvi člen te odločbe pravi: »Gorska skupina Martuljek se zaradi izrednega geografskega, alpsko-morfološkega, estetskega in turističnega pomena po navedenem zakonu zavaruje kot *prirodna znamenitost*.«

Gre torej za eno najstarejših zavarovanj v Sloveniji. Varstvo gorske skupine Martuljek je kljub temu, da je bila velika večina območja leta 1981 vključena v Triglavski narodni park, še vedno pravno formalno veljavno. In prav je tako!

Besedilo in foto: Martin Šolar

PLANINSKI OREL (*Aquila chrysaetos*)

Pisni viri in ustna izročila govorijo, da planinski orel že od nekdaj živi na območju današnjega Triglavskega parka. Ta mogočna ujeta je torej pri nas avtohtona vrsta. Sklepamo, da v Sloveniji vsako leto gnezdi okoli 20 parov. Pisni viri poročajo o nekdanjem neusmiljenem preganjanju orlov, saj so jih ljudje obtoževali za plenjenje drobnice in »plemenite« divjadi, zlasti gamsov. Sčasoma so se pogledi na plenilske vrste temeljito spremenili. Danes vemo, da so plenilci pomemben usklajevalec številčnosti plenjene vrste, velja pa tudi obratno. Prisotnost in vitalnost vrst, ki so v vrhu prehranjevalnih spletov, najboljše kažeta ohranjenost naravnega okolja.

Planinski orel meri čez razpeta krila do 2 me-

Foto: T. Mihelič, DOPPS

tra. V letu ga spoznamo po velikosti in značilno razširjenih peresih na koncu kril. Rep je pri starejših orlih črn s svetlejšimi prečnimi pasovi,

pri mladih pa je osnovna repna polovica bela. Prehranjuje se s ptiči in sesalci. Orel gnezdi enkrat letno, navadno na nedostopni skalni polici ali vdolbini. Znese eno do tri umazano bela jajca. Ponavadi ima izbranih več gnezdišč in jih večkrat menja (kolobari). Orla najlažje opazujemo, ko kroži visoko na nebu. Jeseni jih lahko vidimo tudi po več skupaj.

V Triglavskem narodnem parku gnezdi le nekaj parov. Po podatkih sistematičnih opazovanj v letih 1990 do 1996 je tu gnezdilo 5 parov.

Čeprav je planinski orel v Sloveniji trajno zavarovan, ga v Triglavskem narodnem parku Zakon o Triglavskem narodnem parku še posebej omenja kot trajno zavarovano vrsto.

Miha Marenče

JAME IN JAMARSTVO

V jami Vrtnarija v Tolminskem Migovcu.

Biviak na planini Kal nam je večkrat olajšal raziskovanje Tolminskega Migovca.

Ali je v jamah zrak, ali se v jamah lahko diha? Ko greste v jamo, za sabo gotovo vlečete »špago«, da najdete pot nazaj. Kaj pa tiste grozne živali, netopirji, ki ti posesajo kri in se ti zapletejo v lase? Pa svetloba? Če vam ugasne luč - saj je premalo svetlobe, da bi našli pot nazaj ven. Taka vprašanja in trditve slišiš od staršev, prijateljev in znancev, ki ne morejo razumeti zakaj to nekoristno početje - to raziskovanje nekoristnega sveta. Ne razumejo, zakaj moraš v jamo polno ožin, blata, ledenih curkov mrzle vode, globokih brezen, ko pa bi lahko poležaval na toplem soncu pred vhodom in se pogovarjal s planinci, ki hodijo mimo. Bolj ko opisuješ užitek in zadovoljstvo ob premaganih ovirah in novoodkritih rovih, manj te razumejo.

Nekje pred 80 milijoni leti so se kot posledica gibanja tektonskih plošč začeli gorotvorni procesi. Mogočna gubanja in veliki narivi so ustvarili Alpe, ki jih poznamo danes. Vode s površja prodirajo skozi sisteme razpok in jih širijo s tem, da odnašajo drobni

predrti material. Pri tem ima največjo vlogo mehanska sila vode, ki z erozivno močjo širi razpoke. V vodi je raztopljen tudi ogljikov dioksid. Glede na količino ogljikovega dioksida v vodi ter glede na temperaturo in količino vode, poteka proces korozije - voda kemično topi karbonatno kamnino in posledično oblikuje tudi jame.

Jame so splet vodoravnih ali navpičnih rogov, dvoran in ožin, ki so nastale v karbonatnih kamninah planot kot je kraška, notranjska planota. Najgloblje so jame visokogorskih planot; imenujemo jih *brezna* in imajo glede na lego določene značilnosti. Ta so brez kapniškega okrasja, v njih je preprih, temperatura pa od 1 do 4 °C. Stene so ostrih oblik, v slučaju slabega vremena na površju je v breznu stalno prisotna nevarnost nenadnega vdora vode.

Najgloblja jama v Sloveniji je Jama Čehi II na Rombonskih podih, globoka preko 1500 m. Sledijo Sistem Mala Boka - BC 4, Renejevo in Črnelso brezno ter Vandima, ki se nahajajo na Kaninskih in Rombonskih podih ter Sistem Molička peč v Savinjskih Alpah. Vsa ta brezna so globlja od 1000 m. Na Kaninskih podih se nahaja tudi brezno Vrtiglavica, nosilec svetovnega rekorda najgloblje absolutne jamske vertikale. Gre za eno samo vhodno brezno, ki se brez horizontalnih delov spušča 643 m globoko.

Z jamarstvom so se na tolminskem začeli organizirano ukvarjati naši predhodniki leta 1924. To so bili člani ilegalnega planinskega društva Krpelj, ki so jame raziskovali in jih tudi izmerili in izrisali. Med drugim so leta 1924 prvi raziskali in izrisali Zadlaško (Dantejevo) jamo nad Tolminskimi koriti. Jamo so kasneje uredili za obisk - vklesali so stopnice in poglobili rove. Jamska sekcija je bila ustanovljena pri Planinskem društvu leta 1971 in danes šteje 40 članov. Naš glavni namen je raziskovanje novih, kot tudi že znanih jam in brezen, saj hočemo priti pri naših raziskavah globlje in dalje. Organiziramo jamsko šolo s katero skušamo za jamarstvo zainteresirati mlade, ter zagotoviti nadaljevanje dela naše organizacije. Predavamo na osnovnih šolah in v jame vodimo otroke. V sodelovanju s turistično organizacijo vodimo turiste v Zadlaško in tudi v Pološko jamo.

V tolminskem delu Triglavskega narodnega parka se na Tolminskem Migovcu nahaja Sistem Mig z 12 km rogov, ter z globino 970 m. Vseh registriranih jam na Migovcu je preko 20 km. Prav Migovec je naša glavna skrb, saj bi s povezavo Jame Vrtnarija na vzhodu platoja in Sistema Mig ter Jame Primadona na zahodnem delu dobili 20 km dolg razvejan sistem z več vhodi. Na Kaninskih podih raziskujemo Jamo Mala Boka, v katero je bil lani odkrit tudi zgornji vhod. Območje visokogorskih planot Kanina in Rombona je nasploh svetovni fenomen v smislu številčnosti jam glede na površino.

V Sloveniji imamo preko 8500 registriranih jam, kar pomeni, da vemo za njihovo lego, dolžino, globino ter obliko. Poleg tega je nešteto jam še neodkritih. Te dajejo jamarjem vedno nov zagon pri njihovem odkrivanju. Skratka - polno dela!

Več na: www.jamsarka-zveza.si

Besedilo in foto: Andrej Fratnik,
Jamska sekcija Planinskega društva Tolmin

KULTURNA KRAJINA V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

3. del

Ohranjanje kulturnih krajin, še posebej najvrednejših, je kompleksen proces, pri katerem sodelujejo različni nosilci urejanja prostora. Zaradi hitrih in obsežnih preobrazb je naša naloga iskati v prostoru rešitve, ki bodo omogočale varovanje kakovostnih prvin in identitete. Pred odgovorom, kako varovati, je treba najprej spoznati in ovrednotiti kulturne krajine, torej kaj in zakaj varovati.

Krajinske strukture opredeljujemo s podrobnejšo členitvijo posameznih prostorskih enot kulturnih krajin. Pomembna je njihova morfološka zgradba, v kateri se zrcalijo podnebne razmere, geološka zgradba, reliefne poteze, pojavnost vode, površinski pokrov, raba prostora in poljska delitev, ter vidna prepoznavnost in reprezentativnost v lokalnem ali širšem merilu. V narodnem parku so naslednji krajinski vzorci:

- **visokogorski svet:** gorski vrhovi in grebeni nad gozdno mejo – npr. osrednji Julijci, Martuljkova skupina, Jalovec, Mangart, Loška stena, Krn;
- **visokogorske planote:** skalnati podi s številnimi kraškimi pojavnimi oblikami – npr. Kriški, Rombonski, Triglavski podi;
- **sklenjeni gozdovi na pobočjih in vzpetem svetu** večinoma mešanih sestojev – prevladujoči vzorec v narodnem parku;

Vas Na Skali.

- **sredogorske planote:** uravnan svet s kraškimi reliefnimi oblikami in gozdnim pokrovom – npr. Mežakla, Pokljuka, Komna, Fužinarska planota;
- **planine:** pašne travniške površine na planotah, prisojnih pobočjih na gozdni meji in pod njo z značilnim pastirskim stavbarstvom – npr. planine na Fužinarski planoti in Pokljuki, Zatoľminske planine, planine pod Krnom;
- **alpske doline s krnicami:** ozek uravnan svet na ledeniških morenskih nanosih, ki prehaja v strmejši zaraščajoči svet in melišča; značilna sta pašno-kosni sistem kmetijske rabe in gručasta oziroma razpršena poselitve – npr. Loška Koritnica, Možnica, Bavšica, Lepena, Vrsnik, Soča, Trenta, Zadnjica, Zapovednem; Planica s Tamarjem, dolina Velike Pišnice, Kot, Krma, Vrata, Radovna; Zgornja in Spodnja Bohinjska dolina;
- **vodotoki z obrežnim pasom:** struge z obvodnim prostorom, ki jih opredeljuje hudourniški značaj vodotokov, različne pojavne oblike vodnih in obvodnih pojavov (brzice, meandri, suhi rokavi, soteske, korita, slapovi, skoki, skočniki, draslje, prodišča; hidrofilna vegetacija) – npr. Velika in Mala Pišnica, Martuljek, Sava Dolinka, Triglavska Bistrica, Kotarica, Krmarica, Radovna; Jereka, Ribnica, Mostnica, Savica, Sava Bohinjka z Jezernico; Predelica, Mangartski potok, Koritnica, Možnica, Šumnik; Limarica, Soča, Mlinarica, Krajcarica, Vrsnica, Lepenca;
- **dolinska, sredogorska in visokogorska jezera ter mokrišča, kali in močila:** jezerska skleda v Bohinju, Dolina Triglavskih jezer, Črno jezero, Planina pri Jezeru, Kriška jezera, Krnski jezeri, Jezero v Lužnici ter Zelenci; visoka šotna barja na Pokljuki;
- **območja intenzivnih naravnih procesov:** plazovi, zdrsi, podori; melišča, pobočni grušč, območja hudourniške erozije in nanosov – npr. območje Loga pod Mangartom, zatrep Loške Koritnice, zatrep Bavšice, Berebica, Lepena, Zadnja Trenta, zaledje vršiške ceste, povirje Tolminke ter Tamar in Velika Pišnica;
- **zgodovinska območja** z ostalinami I. svetovne vojne: obrambne črte in zaledje soških front (streliški in vezni jarki, rovi in kaverne, utrdbeni objekti, mulatjere, spominska znamenja in pokopališča) – npr. Polog, Krnsko pogorje, Rombon, Čuklja, Kluže, Log pod Mangartom, Soča, Trenta; Ukanc, Bogatin, Pokljuka, Vršič;
- **rekreacijska območja:** smučišča (Vogel, Zatrnik, Rudno polje) in skalalniški kompleks (Planica).

Besedilo in foto: Igor Zakotnik

ETNOLOŠKA KULTURNA DEDIŠČINA: Studor v Bohinju

Ministrstvo za kulturo RS vodi register nepremične kulturne dediščine, kjer lahko poiščemo tudi vpisane enote iz Triglavskega narodnega parka. Bogato so zastopani primerki etnološke kulturne dediščine, kamor se uvrščajo predvsem posamezne domačije, pa tudi primeri prestaj. Obsežen del kulturne dediščine predstavljajo planine oz. planšarska naselja in posamezna vaška jedra, ki so v registru uvrščene med t. i. naselbinsko dediščino, v njem najdemo kar 41 vpisanih planin in osem vasi oz. zaselkov.

Med izjemne etnološke spomenike sodi tudi gručasto zasnovana vas Studor v Bohinju s skupino kozolcev ob robu. Slikovita je že lega naselja v Zgornji Bohinjski dolini ob vznožju istoimenskega hriba. Gre za najbolje ohranjeno kmečko naselje Bohinja s precej objekti iz 18. stoletja. Za obisk je zanimiva Oplenova hiša, ki je bila obnovljena in muzejsko urejena kajžarska domačija stegnjenege tipa. V obliki, ki se je ohranila do današnjih dni, je zidana in kombinirana z lesom. Njena predhodnica je bila verjetno zgolj lesena. V njej razstavljena oprema in pohištvo so večinoma avtentični.

Posebne omembe vreden izjemen spomenik slovenskega ljudskega stavbarstva nas pričaka na robu polj ob vstopu v vas. Gre za gručasto skupino kombiniranih in dvojnih kozolcev, topjarjev, tu poimenovanih stogovi. Stog je sestavljen iz dveh vzporedno postavljenih vrst stebrov z latami, ki sta povezani in prekriti s skupno strešno konstrukcijo. Njegove funkcije so obsežnejše kot pri enostavnih stegnenih kozolcih, saj kmetje stogove poleg sušenja uporabljajo še za shranjevanje kmetijske mehanizacije in orodja. Čeprav so na prvi pogled naključno razporejeni, so domačini znali kakovostno združiti estetsko funkcijo z uporabnostjo. Podoben tip kozolca najdemo še v nekaterih drugih slovenskih

Studorski stogovi. Foto: A. Aunghwin

pokrajinah, npr. ponekod na Dolenjskem in Štajerskem, vendar so studorski zaradi izjemne umeščenosti v kulturno pokrajino najširše prepoznavni in najpogostejše predstavljeni – tako v strokovni literaturi kot na številnih koledarjih, razglednicah idr.

Upravljavac narodnega parka sodeluje pri obnovi skupine kozolcev pod Studorjem, saj gre za enega pomembnih spomenikov, ki zaznamuje prostor zavarovanega območja.

Tea Lukan Klavžer

STANE PETERLIN

Čas, v katerem je nastal Zakon o Triglavskem narodnem parku iz leta 1981, je čas najhitrejšega razvoja varstva narave na slovenskem. Takrat je delo legendarne dr. Angele Piskernik nasledil mladi naravoslovec, prof. Stane Peterlin. Ker gre za najpomembnejše obdobje v zgodovini nastajanja narodnega parka, ki je nesporno največji dosežek slovenskega varstva narave doslej, smo zaslužnega veterana prosili za pogovor.

V družbi z zakoncema Peterlin, na njunem domačem vrtu, je stekla beseda o različnih dogodkih iz preteklosti in sedanjosti. Ob tem ni bilo mogoče spregledati, da se vsaka rastlina, vsak predmet ali vsaka žival iz okolice na svoj način dotika obeh sogovornikov, da narava ni le nenehno vodilo, temveč njuna resnična in zelo stvarna ljubezen.

Kakor se v pričujočem zapisu pred bralcem razkrija del življenjske zgodbe enega ključnih ustvarjalcev Triglavskega narodnega parka, naravoslovca Staneta Peterlina, tako dobiva v njegovi pripovedi, v kateri je ves čas čutiti dobronamernost in nevsiljivo modrost, zgodovina nastajanja Triglavskega narodnega parka stvarno in jasno podobo.

Z uglednim gostom »Sveta pod Triglavom« se je pogovarjal urednik, Jože A. Mihelič.

V: Kdaj si se pri svojem poklicnem delu prvič srečal s Triglavskim narodnim parkom?

O: Splet naključij je bil, da je začetek mojega – tedaj še honorarnega – naravovarstvenega dela na Zavodu za spomeniško varstvo LRS sovpadel z razglasitvijo Triglavskega narodnega parka leta 1961. Moja učiteljica dr. Angela Piskernik je bila tedaj še vzneseno srečna ob dejstvu, da so se končno uresničila večdesetletna prizadevanja za pravno varovanje parka. Sicer ni bila zadovoljna s tem, da se je predvojni park povečal le za 600 hektarov, vendar pa je prek Komarče vsaj simbolično segel v Bohinjsko dolino. Ker je pripravljala članek o zgodovini prizadevanj za ustanovitev TNP za nastajajoči zbornik Varstvo narave, me je poleti 1961 poslala v novi park z nalogo, da fotografiram nekaj značilnih motivov, ki mi jih je določila. Česa lepšega mi ni mogla naložiti! Tri dni sem se srečen potikal ob Savici, po Komarči in okrog jezer, ko sem iskal naročene prizore. Vreme je bilo skoraj idealno za fotografiranje. Imel sem svoj fotoaparati Flexaret češkega porekla za filme 120 (6 x 6 cm) in dva črno-bela filma. Poleg tega so mi dali v uporabo še zavodovo Praktico IV z enim barvnim filmom. S fotografsko bero je bila moja mentorica zadovoljna bolj kot jaz sam, potem pa sem ji po njeni zamisli narisal še skico novega parka, ki jo je tudi vključila v svoj članek. – To je bilo moje prvo srečanje s Triglavskim narodnim parkom.

Potem ko sem se leta 1963 po odsluženju vojaščini vrnil v službo, se je moja mentorica poslovala od zavoda, mene pa je dr. Miha Potočnik povabil med prostovoljne nadzornike TNP in tako sem ostajal v stiku s parkom. Ko je leta 1964 prišla na zavod profesorica Helena Menaše, je s seboj prinesla načrt za novo zbirko malih vodnikov Kulturni in naravni spomeniki Slovenije. Bil sem ji pri roki in po njenem

okvirnem modelu sem leta 1965 napisal prvi zvezek zbirke – to je bil Triglavski narodni park.

V: Vendar je bila do »velikega« Triglavskega narodnega parka še dolga pot.

O: Bolj ko sem se v naslednjih letih poglobljal v naravovarstveno delo, bolj sem spoznaval, da je bila razglasitev parka leta 1961 predvsem simbolno dejanje in spodbuda za začetek novega dela. Dr. Angela Piskernik, ki vse do svoje smrti leta 1967 ni opustila misli na razširitev parka, me je spodbujala in seznanjala tudi s tujimi dogajanjimi na področju varstva narave, saj je bila še vedno v jugoslovanski delegaciji tedaj vplivne mednarodne organizacije CIPRA in imela tudi stike s komisijo za narodne parke pri IUCN.

Ko zdaj razmišljam, kaj je odločilo, da je pobuda za povečanje parka iz maloštevilnih naravovarstvenih vrst prerasla v »veliko témo slovenskega varstva narave« (tako smo naslovlili fotografsko razstavo, ki smo jo ob sprejemanju zakona o TNP leta 1980 postavili v avli republiške skupščine), sem vse bolj prepričan, da je bila prelomna javna razprava o hidroelektrarni Trnovo, ki je grozila z zalitjem velikega dela Zgornje Soške doline. Ob zborovanjih in polemikah, ki so potekali v letih 1964 do 1966 in so bili včasih zelo vroči in odmevni, se je strnilo toliko iskrenih naravovarstveno in domoljubno ozavešenih ljudi kot še nikoli dotlej. Večinsko je prevladalo spoznanje, da je treba zgornjo Sočo ohraniti v naravni podobi, zato jo je treba vključiti v razširjeni Triglavski narodni park. To je bil zame, ki sem bil leta 1966 star 29 let, nadvse zanimiv čas in šele takrat sem spoznal, kako široko zaledje je imela naravovarstvena misel. Združila je znanstvenike, vplivne javne osebnosti, umetnike, politike, pa tudi navadne ljubitelje narave. Od tedaj naprej so pobude za povečanje parka po korakih prihajale v republiške programe in prostorske plane, dokler ni konec sedemdesetih let stekel tudi uradni postopek za pripravo zakona, ki kljub organizacijski in delno vsebinski zastarelosti še velja.

V: Omenil si razstavo, ki je bila v tedanji republiški skupščini leta 1980. Zakon o TNP pa je bil sprejet šele naslednje leto.

O: Res je bilo tako. Zakon o TNP je bil že leta 1980 v republiški skupščini v zadnji, tretji fazi sprejemanja, vendar je skupinici tedanjih delegatov s proceduralno zvijačo uspelo ustaviti postopek le nekaj dni pred predvidenim sprejemanjem. Razstava je že stala in z njo naj bi predstavnikom ljudstva pokazali, o čem odločajo in za kakšno vrednost gre. Potem pa smo jo morali podreti in pospraviti. Čez slabo leto je bil zakon končno sprejet, razstave pa nismo več obnovili. Nekatere panoje s fotografijami smo kasneje na željo direktorja Ivana Fabjana prenesli v pritličje tedanje upravne stavbe na Bledu, v vilo Rog, in bili

so zametek prve informacijske sobe za obiskovalce.

V: Bil si tudi urednik Proteusa, mesečnika, ki je večkrat poročal o Triglavskem narodnem parku.

O: Že v prvih letnikih, to je pred drugo svetovno vojno, je Proteus poročal o prizadevanjih za ugotovitev tedanjega prvega parka. Za zgodovino je zelo dragocen članek Antona Šivca v 13. letniku Proteusa, leta 1951, kjer je podana vsa kronologija dogajanj do tistega leta. Ob 50-letnici prvega parka, leta 1974, smo pripravili posebno dvojno številko, ki je bila posvečena zgodovini in naravi, dodali pa smo že tudi vizijo bodočega parka. S podporo Republiškega sekretariata za urbanizem smo naslednje leto (1975) izdali še posebno dopolnjeno izdajo te številke s povzetki v angleškem, nemškem in italijanskem jeziku. Brošura je bila prva informacija o še neobstojećem povečanem TNP, ki je bila primerna tudi za tujo strokovno javnost. Takrat sem bil le sodelavec Proteusa, urednik sem postal

mного kasneje, v obdobju 1995–2002. V tistem času pa so o parku pisali že strokovnjaki iz njegove uprave.

Prirodoslovno društvo Slovenije ni le izdajatelj Proteusa, je tudi dedič Odseka za varstvo prirode, ki je bil glavni dejavnik pri nastanku prvega parka. Zato se je PDS vedno čutilo zavezano po svojih močeh podpirati park kot svojega »otroka«. Iz društva je izšla pobuda za veliki vodnik Triglavski narodni park leta 1985 in PDS je bilo prvi soizdajatelj te knjige. Ko je PDS leta 1984 uvedlo naravovarstvena priznanja, je bil Triglavski narodni park prvi, ki mu je bilo podeljeno priznanje Ferdinanda Seidla.

V: Kako zdaj gledaš na TNP in kako ocenjuješ današnje dogajanje?

O: Če s kako idejo živiš od začetka do konca svoje poklicne dobe, potem to postane del tebe. Že ob imenu Triglavski narodni park se mi utrne roj spominov, večinoma lepih. Poudarim pa naj, da je bilo v mojem času še precej drugih ljudi, ki so s srcem delali za park, in to dosti več, kot jim je nalagala služba. Park je imel in najbrž še ima mnogo več tihih zaveznikov, kot je videti. Vesel sem uspehov, npr. zadnjega z novim informacijskim središčem na Bledu. Včasih kakšne poteze ne razumem, vendar si to razložim tako, da zadnjih deset let nisem več neposredno povezan z dogajanjem. Pomembno je, da park živi, vsebinsko raste in da sledi potrebam časa. Iskreno upam, da bodo tvorci novega zakona dojeli, da je park izjemna priloznost in da varovanje njegovih vrednot ne ovira razvoja.

Kaj pa lahko sam še storim za moj park? Predvsem to, da kaj prispevam k ohranjanju zgodovinskega spomina, spomina na velike osebe in dejanja, brez katerih parka ne bi bilo. – In lepa hvala za povabilo v goste!

POPULARIZACIJA TNP – SOŽITJE Z NARAVO IN LJUDMI

Prostovoljni nadzorniki Triglavskega narodnega parka poleg očiščevalnih akcij, čiščenja zaraščajočih se pašnikov in travnikov, čiščenja kavern, sanacij bližnjic ... vsako leto v poletnih mesecih izvedemo tudi vsaj dve akciji popularizacije TNP-ja. Prejšnja leta smo se z reklamnim gradivom parka v nahrbtnikih razkropili po bregovih, dolinah in vrhovih, zadnje čase pa je akcija bolj »statična«. Na najbolj obiskanih točkah postavimo nekakšen »štant«, razobesimo plakat in s tega mesta delimo raznovrstne zloženske parka obiskovalcem in pohodnikom. Seveda je popularizacija zabavnejša, pa tudi bolj učinkovita, če sta na istem mestu vsaj dva, še raje trije prostovoljci: tako pride bolj do izraza uniforma (TNP-jev sivi flis ali majčka in kapa), pa še beseda gre v družbi raje z jezika – in mnogi ljudje, ki po brošurah segajo, so strašno zvedavi. Razveselijo se tiskanega gradiva, še posebej, ker je na voljo v različnih jezikih; novinci in tujci sprašujejo in se čudijo, stari hribovski mački modrujejo in pripomnijo tudi kakšno pikro na račun parka.

Letošnjega prazničnega 15. avgusta smo se že s prvo gondolo na Vogel podali prostovoljni nadzorniki Aleš Bagari, Brane Dobar in jaz. Poleg reklamnih zloženk smo na Aleševo pobudo vlekli s

seboj tudi veliko škatlo različnih rastlin. Štant smo nameravali postaviti pri planinski koči Merjasec in jim v zameno zasaditi precej zanemarjeni skalnjak. Poteza se je izkazala kot učinkovita, saj so nam ob zgodnjem prihodu družbo delale samo ovce. Tako se je po ureditvi popularizacijske točke Aleš za kočjo spravil k vrtnarjenju, z Branetom pa sva popestrila statično akcijo in z nekaj brošurami dinamično skočila še na vrh Vogla, kjer sva narovarstveno ozavestila prve planince. Nazaj grede sva odkrila, da bi bila tudi planina Zadnji Vogel potrebna čiščenja, saj so bile razpadajoče zgradbe in okolica polne smeti.

Pri Merjascu se je ob najini vrnitvi že trlo ljudi. Pridružila sva se Alešu, ki je končal z vrtnarjenjem in je že vestno delil zloženske ter kramljal z obiskovalci. Popoldne smo preživeli na sončni verandi kot prijazni in uslužni pripadniki TNP-ja. Koristno smo porabili tudi čas med prihodi gondole, ki nam je naplavljala nove »stranke«: skupaj smo zbili nekaj ograd, da zgodnjih obiskovalcev in zaposlenih v koči ne bi vsako jutro pričakala od ovčeponesnažena veranda. V koči so na vidnem mestu obdržali del nerazdeljenih zloženk, ko smo se z zadnjo gondolo siti in zadovoljni odpeljali v dolino.

Foto: H. Karloš

Dan je bil res poln sožitja, dobre volje, pogovorov in medsebojne pomoči, pa saj za to naj bi pri takšnih akcijah tudi šlo. Hvaležni smo »sponzorjema«, planinski koči Merjasec za malico in Sportmark d.o.o. za zastojnski prevoz z gondolo na Vogel.

Katarina Mahnič, prostovoljna nadzornica

KAR NEKOČ NI ŠLO, GRE DANES LAHKO

Očistimo Triglav

V avgustu in septembru je potekala očiščevalna akcija v snežni konti pod Kredarico. Pobudniki akcije so bili prijatelji Triglava v sodelovanju z PD Ljubljana-Matica in narovarstveno nadzorno službo TNP. Pobrli smo približno šest ton odpadkov, jih zbrali v transportne vreče in kasneje prepeljali v dolino.

Kljub dvema čistilnima akcijama konta še vedno ni dokončno očiščena. V sodelovanju z zainteresiranimi, ki bi morali skrbeti za čisto okolje okrog Triglava, smo pripravljene pomagati tudi naslednje leto. Upamo, da nam bodo vremenske razmere v prihodnjem letu to dopuščale in bodo

izpod snežne odeje »prilezle« na dan še preostale smeti, tako da bomo akcijo lahko zaključili.

Zahvaljujemo se vsem sodelujočim, še posebno 15. brigadi Slovenske vojske – helikopterske eskadrilje za prevoz odpadkov v dolino. Vabimo vas, da se v prihodnjem letu v čim večjem številu skupaj udeležimo te akcije.

Besedilo in foto: Sašo Hrovat

Čistilna akcija na Kriških podih

Kriški podi so znani po marsičem. Po amfiteatru vrhov, treh visokogorskih jezerih, od katerih je eno celo najvišje ležeče v Sloveniji, po kozorogih, ki včasih pridejo skoraj na doseg roke, in po prijaznem osebju v Pogačnikovem domu, ki ga oskrbu-

je Planinsko društvo Radovljica.

Dom so odprli leta 1951 in vse do izgradnje tovorne žičnice 32 let kasneje so postojanko oskrbovali s konji. Gradnja, še bolj pa oskrbovanje doma sta Gorenjce že od vsega začetka povezala z domačini, Trentarji, predvsem z družino Kravnja, ki pri oskrbovanju z društvom sodeluje še danes. Postavitev žičnice je tako že zelo zgodaj zagotovila enega ekološko najsprejemljivejših načinov oskrbovanja, njena popolna obnova v letih 2001–2003 pa je dolgoročno gledano tudi ekonomsko ugodnejša od drugih možnosti. Komunalni odvoz je urejen zadnjih 18 let, in sicer od 50. ovinka vršiške ceste. Do tja odpadke od spodnje postaje žičnice v Zadnjici pripeljejo z osebnimi avtomobili ali s traktorjem. V pralnico društvo zadnjih osem let odvažajo vse, čeprav bi kdo lahko rekel, da v tem ni »računice«.

Nekdaj pa je bilo drugače ... Vseh prvih 32 let so odpadke odvažali v škrapljo blizu doma, v dolino so se na konjskih hrbtih vračale le steklenice. Lahko bi rekli, še sreča, da je bilo tedaj manj vsakovrstne embalaže in predvsem manj ljudi po hribovih. Z izgradnjo žičnice leta 1983 so rešili tudi vprašanje odpadkov, ki jih od tedaj vozijo v dolino – od koder tudi prihajajo.

Odpadkov se je v treh desetletjih kljub olajševalnim okoliščinam nabralo veliko. Na skupni čistilni akciji TNP in članov ter prijateljev PD

Čistilna akcija na Kredarici.

DRUŠTVO PODEŽELSKIH ŽENSK OBČINE KRANJSKA GORA

V tokratni številki predstavljamo Društvo podeželskih žensk občine Kranjska Gora. Pogovarjali smo se s predsednico društva, gospo Angelco Hlebanja z Loga pri Kranjski Gori.

Le malo proč od drugih hiš v Logu stoji velika, stara kmečka hiša. Zraven nje sta hlev in senik, na katera je prislonjenih več otroških koles. Pozvonim in gospa Angelca me skozi veliko vežo prijazno povabi v kuhinjo. »Z možem sva se dobila na pol poti,« se pošali. »On je s Srednjega Vrha, jaz z Rateč. Tako pravzaprav noben od naju ni iz te hiše. Preselila sva se k moževim sorodnikom – da gre kmetija naprej.« Sredi klepeta se nama pridruži še teta, ki je do tedaj likala perilo. Pritoži se nad vlago, zaradi katere se cunje tako slabo sušijo, in preveri juho na štedilniku: »Danes sva sami. Otroci so v šoli, njen,« z glavo pokaže na gospo Angelco, »pa je šel v Prekmurje po kočke (op. prašiče). Včasih sva z možem vzela tri, danes vzamemo le dva – se ne je več toliko mesa kot včasih. Tole je bila najboljša kmetija tukaj okoli – ves svet je pri hiši, pa gozd je tudi takoj tamle gor. Pr' Tarman' se reče.«

Društvo podeželskih žensk občine Kranjska Gora v današnji obliki obstaja od leta 1997 in za-

vzema območje od Rateč do Zgornje Radovne. Pred tem so imele aktiv, kateremu so bile pridružene še članice iz občin Jesenice in Žirovnica. V društvo je včlanjenih 71 žensk, večinoma v delovnem razmerju ali upokojenk. Le približno pet jih je na kmetijah; te si pokojninsko in socialno zavarovanje plačujejo same. Gospa Angelca je ena izmed njih. »Kako da se ne včlanijo tudi dekleta?« vprašam. »Mlajšim hodijo druge stvari po glavi,« se posmeje. »Hodijo v šolo, imajo druge obveznosti – za tista leta bolj zanimive. Ko se enkrat poročiš, imaš družino, svoje gospodinjstvo, pomisliš tudi na take zadeve, kot je naše društvo,« meni Angelca Hlebanja.

In kaj v društvu počnejo? Različne organizacije jih občasno zaprosijo za pripravo pogostitev. Takrat nekatere kaj spečejo, druge pomagajo pri postrežbi – naloge si razdelijo, pomagajo tiste, ki so bliže prireditvi. Tako so sodelovale pri tekmovanju FIS v Kranjski Gori, pri poletih v Planici, pri kuhanju kope v Martuljku in parkovnih prireditvah v Zgornji Radovni. Sodelujejo tudi na vaških praznikih, kakršen je bil recimo avgusta letos v Ratečah. Več članic s svojimi izdelki sodeluje na vsakoletni prireditvi Dobrote slovenskih kmetij na Ptuj, kjer so prejele vse od bronastih do zlatih priznanj ter znaka kakovosti. Rade odidejo tudi na različna izobraževanja, ki jih večinoma organizira Srednja biotehniška šola v Strahinju, kjer je mogoče pridobiti tudi certifikate za opravljanje posameznih dejavnosti. Udeležile so se izobraževanj o konzerviranju, predelavi mleka ter peki kruha in potice. Mesečno se sestajajo odbori Društva, kjer se pogovorijo o tekočih zadevah. Zelo zanimive so tudi različne ekskurzije po Sloveniji ali zunaj njenih meja. Že šesto leto se srečujejo s koroškimi Slovenci, dvakrat pa so se srečale z Benečani. »Pred leti smo z Majdo za več dni odšle na obisk znamenitega vrta na prostem in si obenem ogledale mednarodno razstavo cvetja, ki jo vsako deseto leto pripravljajo na Nizozemskem. Še danes se rade spomnimo, kako lepo smo se imele!« iskreno pove

Utrinek s čistilne akcije na Kriških podih.

Radovljica, ki je potekala 23. in 24. avgusta 2006, smo jih nabrali okoli 1300 kg. Delo je bilo zoprno, saj so globlje plasti zaradi starosti že precej preperete. Največ je bilo pločevink, najti pa je bilo tudi različno železje, žimnice, salonične plošče in podobno šaro, ki je v domu odslužila svoje.

Na društvu želijo črno piko, ki kazi okolico Pogačnikovega doma, postopoma zbrisati. Ne delajo si utvar, da bi tisto, kar se je toliko let nabiralo, lahko odstranili v pičlih nekaj dneh. Predvidevajo, da bi z več tovrstnimi akcijami škraplji v nekaj letih le lahko prišli do dna. Z načrtovano obnovo fasade, izgradnjo čistilne naprave in sanacijo odlagališča bo PD Radovljica v prihajajočih letih lahko zgled dobrega gospodarja planinskega doma v narodnem parku.

Besedilo in foto: Marjeta Albinini

KRAPI IZ SUHIH HRUŠK (za pet oseb)

Testo:

- 0,5 kg navadne bele moke
- 1 jajce
- olje

Nadev:

- 40 dag suhih hrušk
- nekaj kisle smetane
- cimet
- drobtine

Suhe hruške skuhamo in pretlačimo ter dodamo preostale sestavine v takšnih količinah, da nadev »stoji v kepi«.

Ugnetemo voljno testo, ki ga razvaljamo za prst na debelo in z modelom naredimo kroge. Vanje porazdelimo nadev, krog prepognemo in po robovih stisnemo v »čolnčke«, da dobimo krape. Kuhamo jih v slani vodi, približno 20 do 25 minut. Ponudimo tople, zabeljene z zaseko ali »mezlom«.*

* Mezl je preliv, značilen za Rateče. Mleku dodamo nekaj moke in ga zavremo. Pridamo še sladkor in vse skupaj zabelimo z mastjo ter polijemo po krapih.

teta. Večino informacij o aktualnem dogajanju, izobraževanju, prireditvah in ekskurzijah društvu priskrbi mentorica, gospa Majda Loncna, svetovalka za kmečko družino in dopolnilne dejavnosti pri kranjskem zavodu oddelka KGZS.

Za konec pa še recept za značilno jed Zgornjesavske doline. Nekaj časa smo se pogovarjale, kaj bi to bilo, in se na koncu odločile za krape iz suhih hrušk. Krapci so samostojna jed, lahko tudi priloga, glavne sestavine pa se od kraja do kraja razlikujejo. »Naši« krapci so značilni predvsem za Rateče, pa tudi Kranjsko Goro, v Martuljku pa namesto drobtin dodajo polento.

Pogovarjala se je: Marjeta Albinini

Foto: J. A. Mihelič

POT TRIGLAVSKE BISTRICE V DOLINI VRATA

Že leta 1995 je Triglavski narodni park s pomočjo mednarodne fundacije Alp Action v dolini uredil Naravoslovno učno pot Vrata. Na začetku je povezovala predvsem najzanimivejše dele gozda in še nekatere druge naravne znamenitosti, kot so slap Peričnik, Galerije in amfiteatralni zatrep Vrat.

Pot smo v desetih letih večkrat dopolnili, mnogokrat na pobudo našega partnerja v dolini – Planinskega društva Dovje-Mojstrana. Leta 2006 pa smo pot popolnoma prenovili. Nadelani so novi odseki poti, kjer smo posebej ponosni na slikoviti mostovž ob Triglavski Bistrici pod Kredu, postavljene so nove informacijske table, vse so dvojezične, izdali pa smo tudi novo zloženko. Povabilo obiskovalcem je tudi novo ime – Pot Triglavske Bistrice. Prenovljeno parkovno tematsko pot smo odprli 26. maja 2006 ob Evropskem dnevu parkov.

Pot Triglavske Bistrice poteka po dolini navgor, prične se pri meji osrednjega območja parka, Pri Rosu, prav pri vstopu v Vrata. Večinoma pote-

ka po stezah in poteh vzdolž Triglavske Bistrice in se le na kratkih odsekih združi s cesto. Celotna pot do zatrep doline pod Triglavsko Severno steno je dolga 10 kilometrov, skupaj z obiskom Peričnika nam bo vzela tri ure hoda. Obisk poti lahko poljubno skrajšamo in si ogledamo samo tisti del, ki nas najbolj zanima.

Besedilo in foto: Martin Šolar

Nova brv v Vratih.

OBNOVA PLANINE KUHINJA

Občina Kobarid je ob pomoči Državne tehnične pisarne Bovec-Kobarid v letošnjem letu začela z obnovo kravje planine Kuhinja pod Krnom. Na podlagi poprej usklajenih rešitev je bila rekonstruirana ter skladno s tehnološkimi in zdravstveno-veterinarskimi zahtevami obnovljena stavba sirarne. Namesto dotrajanih in delno porušenih enoceličnih hlevov, ki so na planini značilno nanižani skupaj v vrsti in potisnjeni v breg, so bili zgrajeni trije nizi hlevov za govedo. Zgrajeni so tako, da sta dve oziroma tri nekdanje posamične enote združene v en skupni hlev. Pri tem se povzema prvotno zasnovano selišča in zunanji videz, z izvedbo in sodobnimi gradivi pa se prilagaja stavbnemu oblikovanju na planini.

Zaradi ohranjanja in oživitve planine, pa tudi varstva kulturne dediščine in kulturne krajine je zaželeno, da bi v soglasju z lastniki sanirali tudi druge še ohranjene stavbe.

Igor Zakotnik

Miša (Skočir). Foto: D. Koren

MORFOLOŠKE IN AVTOHTONE LASTNOSTI:

- **telesna teža krav:** 300 do 450 kg
- **višina vihra:** 115 do 132 cm
- **pigmentacija plašča:** svetlo rdeče barve z manj izraženimi lisami
- **oblika glave:** kratka glava, širok smrček, poudarjene oči z visokim nadočesnim lokom, kratki in tanki rogovi, obrnjeni naprej
- **plemenit značaj:** tanek, naguban vrat, tanka koža, kratka dlaka, majhna podgrlina, vtis vitkosti
- **telesne oblike:** korektno noge, čvrsti biclji, visoki in temni parklji
- **vime:** lepo oblikovano s primernimi seski

POSEBNE PASEMSKE ZNAČILNOSTI:

- delna uleknjenost hrbta
- nadgrajenost
- obsežen trup
- močno izražen materinski čut

CIKASTO GOVEDO

Cikasto govedo je v Sloveniji nastalo iz avtohtonega enobarvnega keltskega goveda na izvornem območju Bohinju. Bilo je majhnega okvirja z vsemi značilnostmi plemenitega mlečnega goveda (brahicerini izvor – kratkoroznost). V drugi polovici 19. stoletja so ga začeli oplemenjevati z belanskimi biki, ki so bili manjši tip pingavske pasme. Nastalo je *cikasto govedo*, ki je imelo značilno porazdelitev belih lis na opečnato rdeči podlagi.

V tistem času je bil v rabi naravni pripust, zaradi katerega so se izoblikovali različni tipi cikastega goveda glede na geografska območja reje. Najmanjši tip je ostal v Bohinju z imenom *bohinjsko cikasto govedo*. Nekoliko večja tipa sta nastala na Tolminskem z imenom *tolminsko cikasto govedo* in na Gorenjskem z imenom *gorenjsko cikasto govedo*.

V drugi polovici prejšnjega stoletja se je začel proces načrtnega iztrebljanja cikastega goveda. Uvajanje bolj produktivnih pasem je pospešilo pretapljanje v lisasto na Gorenjskem in deloma v rjavo pasmo na širšem Tolminskem. Z uvozom semen iz Avstrije se je v 80. letih začelo križanje s pingavsko pasmo. Pasma je prišla na kritično točko izumrtja, zato lahko danes govorimo le o delni avtohtonosti cikastega goveda v tistih rejah, ki so bile odmaknjene od umetnega osemenjevanja in kjer so rejci vztrajali pri nelegalnem naravnem pripustu. Tem rejcem se moramo zahvaliti za ohranitev majhnega števila živali, ki po zunanosti še izražajo pasemske lastnosti cikastega goveda iz preteklosti.

Z ustanovitvijo Društva za ohranjanje cikastega goveda v samostojni državi Sloveniji je cika pridobila

bil pomen. Društvo se trudi v določeni meri popraviti zamujeno pri ohranitvi cikastega goveda in je pred velikim izzivom obnovitve te ogrožene pasme. Pregled celotne populacije cikastega goveda v Sloveniji je pokazal na veliko variabilnost te pasme.

Rejski cilj za cikasto govedo

Osnovni rejski cilj je obnova pasme glede na prvobitni cikasti tip. Želimo manjše, plemenite živali v kombiniranem tipu s poudarkom na mlečnosti in ne robustne konstitucije. Rejski cilj obsega dobro plodnost, lahke telitve, dolgo življenjsko in proizvodno dobo, dobro prilagodljivost ter odpornost. Vse to pripomore k dobremu izkoriščanju paše na zahtevnih legah v hribovitem svetu in s tem ohranjanju marginalnih območij v Sloveniji. Vse našete lastnosti vplivajo na izbor oziroma selekcijo živali. Zaradi majhnega števila govedi cikaste pasme je treba dosledno preprečevati parjenje v sorodstvu, in sicer z večjim številom plemenskih bikov v osemenjevanju, predvsem pa v naravnem pripustu. Takšen model selekcije daje širino genski pestrosti populacije.

Pomen ohranitve pasme in njene obnovitve je nadvse pomemben tudi z vidika ohranjanja naše naravne in kulturne dediščine. Širše območje Triglavskega narodnega parka je še posebej primerno za rejo cike, zato je treba narediti vse, da ohranimo to bogastvo naše domovine.

Rafko Rokavec,

Društvo za ohranjanje cikastega goveda

FENOMEN POSTAJE GORSKE REŠEVALNE SLUŽBE MOJSTRANA

Zaradi avtentičnosti pripovedi sem se pogovarjal z vrhunskim alpinistom, dolgoletnim gorskim reševalcem in nekdanjim načelnikom Podkomisije za opremo pri Komisiji za GRS PZS Klavdijem Mlekužem. Članek ni kronološki zapis o delu postaje. Predstavlja le bistvo njenega fenomena.

V letošnjem letu praznujejo 60 let. V času znanega reševanja Pavle Jesih iz Čopovega stebra ob prvenstvenem vzponu (1945) so reševanja, kakor pred vojno, organizirali Jeseničani, kjer je bila centrala GRS in največ izkušenih alpinistov. Po ustanovitvi postaje Mojstrana leta 1946 so delo še nekaj časa vodili Jeseničani. Prelomnica je nastopila ob reševanju Francija Lakote, člana postaje, ki se je ponesrečil v Brojanovem razu v Stenarju (po uspešnem reševanju je bil še državni prvak v smučarskem teku!). S takratnim načelnikom, Pavlom Balohom, so začeli delovati samostojno, kajti obisk gora je skokovito naraščal.

Prva akcija, v kateri je sodeloval tudi Klavdij Mlekuž, je bila prav tako v Brojanovem razu, ko so leta 1963 reševali Čeha Zdeneka Zaboja. To je bil čas, ko je mojstranski alpinizem doživel svoj največji kakovostni vzpon. Po ponovitvah najtežjih plezalnih smeri v Dolomitih, kjer so se fantje srečevali z italijanskimi alpinisti, znanimi Vevericami iz Cortine, so si tudi sami nadeli ime Mojstranske veverice in se s tem imenom zapisali v slovit raz Sfinge v Steni. Za začetek je bila četverica, ob Klavdiju Mlekužu še Janez Brojan mlajši, kasnejši dolgoletni načelnik postaje, Janko Ažman in žal že pokojni Zvone Kofler. Prvič se je v Sloveniji primerilo, da so kot gorski reševalci nastopili mladi plezalci, kajti veljalo je vsesplošno mnenje, da mora biti gorski reševalec prekaljen, izkušen starejši plezalec. Prav zaradi mladosti in z njo povezane iskristivosti in hitrosti pa je mala mojstranska postaja s takrat najbolj vrhunskimi alpinisti v državi lahko vzdržala siloviti tempo, ko so včasih tudi vsak dan v tednu (nekoč celo osemkrat zapored) po »šihitu« reševali v najbolj dramatičnih okoliščinah. Primerili sta se celo po dve akciji na dan, ko je bilo treba med potekom akcije ekipo razdeliti. Do helikopterskega reševanja je bilo še daleč, »sedem palčkov« iz Mojstrane pa je vneslo nov tempo, predvsem pa nov pogled in novo tehniko v reševalne akcije, kajti prav bliskovitost je mnogim ponesrečencem reševala življenja.

Ekipa je bila, kakor v Sneguljčici, običajno sedemčlanska, poleg omenjenih štirih še prekaljeni Pavel Baloh, Avgust Delavec in Stanko Kofler. »Naštudirali« so povsem nove, hitrejše, ekstremnejše smeri reševanja v najbolj zahtevnih stenah na svojem območju, od Krme do grebenov Martuljka. Janez Brojan starejši in Avgust Delavec sta še pri sedemdesetih narekovala siloviti tempo med pohodom, »vevericam« pa so se kmalu pridružili še Janez Dovžan, Miha Smolej, Kristjan Langus, Izidor Kofler, Martin Čufar in drugi. Slednji se je med eno od zimskih akcij žal smrtno ponesrečil. Kot načelnika sta postajo dolgo uspešno vodila oba Janeza Brojana, oče in sin, slednji pred sedanjim načelnikom, Dušanom Polajnarjem. V oklepaju je treba še dodati, da sta v Moj-

Mojstranske veverice leta 1968; z leve: Janko Ažman, Klavdij Mlekuž, Zvone Kofler, Janez Brojan. Foto: arhiv K. Mlekuža

strani postaja GRS in alpinistični odsek PD eno in isto. Iz tega je zrastle vse.

V 60 letih delovanja so člani postaje opravili neizmerno veliko delo, v katero so vložili skrajni trud in tveganje, kakršnega si »navaden« človek niti predsta-

vljati ne more. Ustvarili so fenomen, ki nima primerjave v državi, če ne celo v svetovnem alpinizmu. Škoda je le, da smo mu namenili tako malo prostora, kajti o vsaki reševalni akciji bi lahko nastala knjiga.

Jože A. Mihelič

In memoriam: STANKO KOFLER (1936 – 2006)

Uganka življenja in smrti: človeku z Dovjega, ki je odrastel ob pogledu na Triglav, se izuril za gorskega vodnika in gorskega reševalca, bil več kot dvajset let predsednik domačega dovško-mojstranskega planinskega društva, se povzpel na Glockner in Mont Blanc in Matterhorn in Mount Kenyo, je 70 letnemu zavedala domača Tominskova pot, ki jo je poznal kot svoj žep in jo je kdovekolikokrat prehodil, ko se je vzpenjal k najvišji točki domovine, ali se vračal v dolino z njenim žarom v sru. Kdo zna razvozlati to uganko? Vemo le, da se je začela z bogato naravno danostjo na Dovjem, na vasi z najlepšo lego v Sloveniji, s pogledom na Triglav in njegovo neprekosljivo viteško spremstvo, in ostala zvesta sebi do zadnjega diha, kot daje slutiti rojak z Belce, dr. Miha Potočnik, ki je izpovedal: »S hojo v gore človek potrjuje, da mu narava pomaga vztrajati v tistih značilnih okvirih, ki mu jih je začrtalo življenje že ob rojstvu. Že pogled skozi napol zagnjeno okno v gore, na prvo goro, ki zre na tvojo posteljo, na mizo, na klop ob kmečki peči, že en sam tak pogled lahko ustvari večno podobo in predstavo o veličini narave, ki se je prav zavoljo gora in njihovih oblik izkazala še posebej mogočna in neznana.«

To srečo je imel Stanko, da je bil prav Triglav tista gora, ki mu je vsak dan ob pogledu skozi okno znova in znova dvigala pogled k visokim ciljem in mu je dajala smisel življenja. Nazadnje je bila cena, žal, zelo visoka. Temna stran uganke?

Izmed mnogih nalog, ki so ga kot rodoljuba in vnetega Triglavovega častilca veselile – sledi svojih organizacijskih prizadevanj je pustil poleg že omenjenih v Triglavski muzejski zbirki, v likovni koloniji v Vratih, v podpori planinstvu v Osnovni šoli v Mojstrani, v obnovitvenih in graditeljskih delih v Vratih, v sodelovanju pri izvedbi Aljaževih dnevov, pri Pokalu Vitranc in smučarskih skokih v Planici, itd., itd. – naj bo posebej omenjena dvomandatna funkcija svétnika v Občinskem svetu Občine Kranjska Gora, ko je vodil komisijo za sodelovanje s TNP, in posebej bodi poudarjeno njegovo članstvo v Svetu TNP, funkcija, ki mu je omogočala, da je svoja notranja nagnjenja za varstvo narave učinkovito usklajeval s prizadevanjem vodstva TNP. Prav s tem priznanjem se želi Uprava TNP oddolžiti prizadevnemu in ohranjati njegov zgled v hvaležnem spominu.

dr. Stanko Klinar in Miro Eržen,
PD Dovje–Mojstrana

EUROPARC – LETNA KONFERENCA 2006

Redna letna konferenca Federacije EUROPARC je bila septembra v znamenitem angleškem univerzitetnem mestu Oxford. Tema letošnje konference Living Working Landscapes (Živa, aktivna zavarovana območja krajine) je bila značilno britansko obarvana. Kako to? Velika Britanija, Anglija pa še posebej, ima eno najdaljših naravovarstvenih tradicij na svetu, in čeprav ohranjene neokrnjene narave skoraj nimajo, je njihovo prizadevanje za varstvo narave in kulturne krajine izjemno. Prav v vseh družbenih segmentih – od vlade do lokalnih skupnosti, od nevladnih organizacij do posameznikov – si prizadevajo za ohranjanje krajine in so na svojo deželo in tisto najvrednejše v njej zelo ponosni.

Angleški narodni parki so pravzaprav malo bolj ohranjena kulturna krajina, kjer živijo ljudje, ki s svojim delovanjem to krajino vzdržujejo. Posredno ali neposredno. In prav to je ključno za varstvo in sonaravni razvoj – brez ljudi se kulturna krajina ne more ohranjati. V tem kontekstu je bil strokovni del konference zelo zanimiv in poučen za vse udeležence, ki smo v Oxford prišli iz vse Evrope.

Besedilo in foto: Martin Šolar

Tipična angleška pokrajina.

EUROPARC Federation

– the voice of Europe's protected areas –

PONOVNO SREČANJE S KOLEGI Z MADŽARSKE

Lansko jesen nas je šest »tnpjevcev« obiskalo ravninski park Kiskunsag na Madžarskem. Po srečanju z dolgorogatom govedom, brodenju po rokavih Tise, opazovanju velike droplje in iskanju orientirnih točk v nam neznanih razsežnostih »puszta« (puste) smo se ob večernem ognju dogovorili za nadaljnje sodelovanje med parkoma.

V dneh od 14. do 19. maja 2006 smo se potrudili, da bi pet nadzornikov s Kiskunsaga in eden z Bukka domov odneslo čim lepše spomine na narodni park svojih »malih« jugozahodnih sosedov. Vreme nam je pomagalo izpeljati program in kolegom predstaviti razlike med naravnimi in kulturnimi značilnostmi »gorenjskega« in »primorskega« dela parka. V petih dneh smo obiskali Vrata, se povzpeli do pod Luknje, lovili zrak med pršenjem pod Peričnikom, poslušali petje ruševca na Vršiču, se sprehodili po Soški poti in Informacijskem središču v Trenti, pokukali v korita Soče in Tolminke ter se z avtovlakom odpeljali nazaj na Gorenjsko, kjer nas je na upravi pozdravila direktorica, dr. Marija Markeš.

Kljub temu, da se naša parka geografsko zelo razlikujeta, smo prepričani, da bomo tudi v prihodnje našli stične točke in zanimivo strokovno sodelovanje nadaljevali. S sodelavci pa najbrž lahko rečemo, da smo kolegom Madžarom vrnili *strmino za ravnino* in jim za popotnico v utrujenost zavili spomin na smučanje pod Severno Triglavsko steno in skrivnostni hlad Tolminskih korit.

Besedilo in foto: Marjeta Albinini

V dolini reke Tolminke.

ZAČETEK KROGA PARKOV (GIRO DEI PARCHI) Posvet ERA 2006

V okviru projekta Interreg ERA – Eko Regija Alpe Adria se je pričelo sodelovanje med območji partnerskih parkov NP Nockberge iz Avstrije, naravnega parka Julijsko predgorje iz Italije ter Triglavskega narodnega parka. Po treh letih dela so vidni konkretni rezultati, veliko pa jih pričakujemo tudi v prihodnje. Sodelovati želimo predvsem pri izobraževanju in oblikovanju, pri ponudbi turističnih programov, prodaji kmetijskih pridelkov in izdelkov ter tako oblikovati pobudo Giro dei parchi (Krog parkov).

Na letošnjem posvetu v Pušji vasi (Venzona) so se udeleženci, med katerimi so bili predvsem kmetje in turistični delavci, dogovorili o sodelovanju v okviru te pobude. Oblikovali bodo konkretne turistične programe ter vzpostavili povezavo za prodajo kmetijskih pridelkov in izdelkov. Te bodo predstavili na spletnih straneh partnerskih parkov, v informacijskih centrih, kasneje pa tudi zunaj njih. Predstavljeni bodo kot zanimiva regionalna povezava treh narodov ter treh različnih kultur in jezikov v treh različnih državah.

Za udeležence projekta načrtujemo posebno sodelovanje z delovnim naslovom Prijatelji parka, s katerim si bomo prizadevali za skupno predstavitev Triglavskega narodnega parka ter življenja v njem.

Davorin Koren

era

EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

VIA ALPINA

Na pobudo francoskega združenja Alpske planinske transverzale je leta 2000 nastal mednarodni projekt *Via Alpina*, ki povezuje osem alpskih držav, med njimi tudi Slovenijo. Projekt je namenjen razvoju kakovostnega gorniškega turizma in mednarodnemu sodelovanju na podlagi vrednot naravnega in kulturnega bogastva skupnega alpskega prostora.

Na rezultatih projekta je leta 2005 nastal program VIADVENTURE z informacijskimi dokumenti, vodnikom in značilno obarvanimi označevalnimi ter informacijskimi tablami. Rdeča pot, ki se začne v Monaku, povezuje države alpskega loka. V zadnjem, najlepšem delu se vzpne na Triglav ter se konča v Trstu. V osrčju TNP se od nje odcepi Vijolična pot, ki v 66 etapah preči Avstrijo in Nemčijo. Dotika se narodnih parkov Gesäuse in

MEDNARODNI TABOR ZA MLADE NADZORNIKE

Narodni park Picos de Europa, Španija

Triglavski narodni park že nekaj let organizira tabor, na katerih se mladi od 14 do 18 let izobražujemo za mlade nadzornike parka. Namen tega programa je naravovarstvena vzgoja mladih. Udeležujemo se različnih akcij, ki jih organizira TNP (očiščevalne akcije, sodelovanje na Belarjevih dnevih v Trenti, tabori na različnih lokacijah parka, da bi ga bolje spoznali, seznanjanje obiskovalcev parka z zanimivostmi in varstvom oz. pravili parka ipd.).

Ti izobraževalni tabori so nastali na pobudo Europarca, združenja, ki obsega zavarovana območja po Evropi. Europarc pa organizira tudi mednarodne taborne za mlade nadzornike iz vse Evrope – Junior Ranger Camp.

Letos se je odvijal že peti mednarodni tabor, ki je bil tokrat v Španiji v narodnem parku Picos de Europa. Od 23. julija do 2. avgusta smo se ga udeležile dve mladi nadzornici, Barbara Rozman iz Bohinja in Mateja Pogačnik iz Kroke, ter mentorica Marjeta Albinini.

V tem času so nam tamkajšnji organizatorji in nadzorniki razkazali park skoraj v celoti. Vsak drugi dan smo si z avtobusom ali peš ogledali drug del parka, ki se nahaja na severu Španije, severno od Kantabrijskega gorovja in

Stara pastirska igra – kdo dlje postavi kamen. Foto: M. Pogačnik

zahodno od baskovske metropole Bilbao. Park je hribovit in se razprostira čez tri upravna območja: Asturias, Cantabria in Leon. Videli smo veliko kulturnih in naravnih znamenitosti – pastirski praznik, kraško jamo s kapniki, kakršne so do sedaj odkriti le v dveh jamah na svetu, okusili kulinarčne značilnosti parka, spoznali rastlinje in živalstvo ter življenje ljudi v parku. Namen tabora pa je bilo tudi druženje z vrstniki iz drugih delov Evrope. Vsak večer smo udeleženci predstavljali domače parke, tako so bili predstavljeni parki iz Estonije, Češke, Nemčije, Španije, Anglije in seveda Slovenije.

Kalkalpen, potuje skozi Berchtesgaden in dolino Inna ter se pri Oberstdorfu na Bavarskem pridruži Rumeni poti, ki se v Karniji in Zahodnih Julijcih ponovno približa Sloveniji.

Na Vijolični poti je nastal pilotni projekt Pot narodnih parkov. K sodelovanju je bil povabljen TNP, skupaj z omenjenima narodnima parkoma iz Avstrije in nemškimi Berchtesgadenom. Delovnih srečanj se skupaj s TNP udeležuje tudi LTO Bohinj.

Način vključevanje narodnih parkov v projekt Via Alpina je bil glavna tema prvega srečanja v NP Kalkalpen (4. maj 2006), drugi sestanek v Berchtesgaden (22. junij 2006) pa je bil namenjen predlogu Berchtesgadenu o zaokrožitvi Vijolične poti čez NP Visoke Ture in NP Nockberge nazaj v Triglavski narodni park (Rupertiweg).

Več na: www.via-alpina.com

Jože A. Mihelič

Na taboru je bilo zelo zanimivo, spoznali smo nove kraje in prijatelje. Združevali smo prijetno s koristnim in ugotovili, da je tak način preživljanja počitnic tisto, kar bi radi počeli tudi prihodnje poletje.

Barbara Rozman, mlada nadzornica

MAVRICA NADZORNIKOV Z VSEGA SVETA – 5. Svetovni kongres Mednarodne zveze nadzornikov, Škotska

Mednarodna zveza nadzornikov (International Ranger Federation – IRF) je bila ustanovljena leta 1992 in danes združuje nacionalne zveze iz 51 držav. Slovenija do ustanovitve lastne zveze nadzornikov ni polnopravna članica IRF, kljub temu pa sem imela srečo in čast, da sem se udeležila kongresa, katerega najpomembnejše teme se najbrž odvijajo zunaj uradnih predavanj – ko Tanzanijec pripoveduje, kako so mu divji lovci ubili sodelavca, Indijec o boju z bengalskim tigrom, Argentinec o devetmesečnem naravovarstvenem delu na Antarktiki ali ko rečeš kakšno z nadzornico z najvišjih hribov Skandinavije. Teden, ko med uradnim programom lahko poslušas najuglednejše naravovarstvenike države organizatorke in v zakulisju s kolegi ugotavljaš, v kako različnih, a vseeno podobnih situacijah živimo.

Kongresi IRF potekajo na tri leta, navadno vsakič na drugi celine. Tokratnega, z naslovom *Ljudje in krajina – naravna povezanost*, je gostilo univerzitetno in zgodovinsko škotsko mesto Stirling. Poleg referatov uglednih predavateljev in več terenskih ogledov so bili predstavljeni tudi različni primeri dobre prakse, v okviru katerih sem kot delno sponzorirana delegatka (s strani britanske Countryside Management Association) predstavila program Mladi nadzornik TNP.

Na kongresu smo sklenili, da bo 6. kongres leta 2009 v Boliviji. Evropska sekcija IRF pa bo medtem v septembru 2007 organizirala nekajdnevni seminar za nadzornike iz Evrope. Določena bo praktična vodilna tema, seminarja pa se bomo lahko udeležili tudi predstavniki zvez v ustanavljanju.

Več na: www.ranger-irfc.com in www.int-ranger.net

Besedilo in foto: Marjeta Albinini

Cilji IRF:

- dvigovati standard nadzorniškega poklica povsod po svetu,
- uresničevati cilje smernic IUCN,
- izmenjava znanja in virov,
- ustanovitev globalnega komuniciranja med nadzorniki,
- podpiranje strokovnih izmenjav,
- organiziranje rednih mednarodnih srečanj, tudi kongresa,
- organiziranje skupnih dejavnosti v smislu medsebojne pomoči in podpore, kjer je potrebno oz. mogoče,
- zastopanje interesov nadzornikov v povezavi z drugimi mednarodnimi organizacijami.

Nadzorniki v krilih (kiltih).

NOVE EKOLOŠKE ZAMISLI ČADRŠKE MLADINE

Ograja na Žlejšnu. Foto: G. Kutin

Mladi v Čadrgu smo dejavni že vrsto let, letos pa smo se kot neformalna skupina uspešno prijaviли tudi na razpis za evropska sredstva pri Zavodu MOVIT, program MLADINA. V obdobju štirih mesecev smo izpeljali skoraj 30 ekoloških delavnic, ki so potekale v Čadrgu, Tolminu in okolici, ter organizirali čistilno akcijo, v okviru katere smo očistili staro vaško odlagališče odpadkov. Različnih akcij se je udeležilo okoli 400 udeležencev, vse delavnice so bile brezplačne. Najodmevnejše so bile delavnice Daria Corteseja *Nabiranje in priprava divjih užitnih rastlin*, ki so potekale na različnih lokacijah v naravi. Nanje je z vseh koncev Slovenije navdušena prihajala predvsem srednja generacija, si zapisovala imena rastlin ter trgala in okušala mlade poganjke. Na koncu vsake delavnice so nabrano rastje skupaj preobrazili in pomalicali v manj presni, a zato za udeležence sprejemljivejši obliki.

Lesarsko-kiparske delavnice pod vodstvom v Trebušo priseljenega umetnika Dušana Gerlice so se tako v lepem kot v slabem vremenu odvijale pri Sotočju v Tolminu. Veliko je bilo ženskih obiskovalk, ki so vihtele dleto in kladivo ter rezbarile predvsem manjše izdelke, katere so odnesle s seboj, ravno tako pa smo lahko videli tudi moški spol, ki je rezljal stole in razne slike v velika debela, ki si jih lahko ogledate pri Sotočju. Udeleženci so izdelali tudi kole za ograjo na razgledni točki Žlejšn v Čadrgu.

Lokalni glasbeni ustvarjalci so v okviru *glasbenih delavnic* izdelovali instrumente ter glasbeno improvizirali. Nastalo je kar nekaj zanimivih glasbil in zvočil, kot na primer »kamenofon« – ksilofon iz marmornih ploščic.

Likovne delavnice so ponujale izražanje z barvo in glino ter ustvarjanje nakita in lovilca sanj. Največ zanimanja je bilo za risanje z akrilnimi barvami na velike ruhe.

Projekt se je uradno končal konec avgusta z dvodnevno zaključno prireditvijo v Čadrgu. Namen prireditve je bila predstavitev vseh delavnic

ter skupno druženje in sprostitev udeležencev projekta v naravi. Čez dan so potekale vse štiri ekološke delavnice, zvečer pa je prireditev pope-

Pripovedka: POLJANSKA BABA

Pozna jesen in zima sta čas, ko najdemo nekoliko več časa in se v nas zbudi zanimanje tudi za mite in legende. Včasih, ko so ljudje še vasovali, ko se niso držali zgolj doma, med štirimi stenami, ob televiziji in računalniku, ko je veliko bolj veljala izgovorjena kot pisana beseda, so se vedno znova poustvarjale pripovedi, ki so nastale kot povzetek resničnega ali umišljenega dogodka. Smisel marsikatere takšne pripovedi je bil, poslušalcem vcepiti strahospoštovanje do nepojasnjenih pojavov, do minljivosti človeškega življenja, do Boga ...

Eno takšnih sporočil se skriva tudi v pripovedi o Poljanski kameni babi, ki ima mnogo različnih obrazov, tako kot je lahko v pripovedi različna sama zgodba.

Zgodilo se je tako, da je graščak priredil lov pod Mežaklo, kjer dandanes vemo za Poljane. Skupaj z graščakom je bila tam med drugimi imenitneži tudi grajska gospodična. Gonjači, ki so bili preprosti kmetje, so dvignili tudi medveda, ta pa je razjarjen pograbil enega od goničev in ga pred očmi gospodične trgal in premetaval. Na pomoč so priskočili drugi možje, da bi ubranili nesrečnika, ki se je znašel v krempljih zveri. Grajsko gospodično, ki je imela zagotovo kamen namesto srca, pa je medvedovo početje zabavalo in ni dovolila, da bi ga tovariši pravočasno rešili. Preden je revež izpustil dušo, je ves krvav iztisnil skozi zobe: »Okameni, baba trdosrčna, od same hudobe!« Tako se je hipoma tudi zgodilo, kar še dandanes priča skalni osamelec, Baba nad Poljanami.

Toliko o srhljivosti za tokrat, naslednjič pa se bomo morda spomnili še druge zgodbe o kame-

Čadrška mladina

strial glasbeni program različnih etnoizvajalcev, med katerimi je našla mesto tudi najnovejša indijskoambientalna glasbena zamisel s Čadrškega hribovja – ČARANGI. Slovanska ušesa so čula nam neobičajne melodije dveh tradicionalnih godal, indijskega in madžarskega, sarangi in hurdy gurdy. Lahko smo slišali tudi pravljice Radia Študent, si ogledali odlično izvedeni »ognjeni« ples Andyjeve skupine ali se nasmejala ob projekciji risank iz 80. let. Zanimiva sta bila tudi krajša filmčka – *Ključ*, izdelek Čadržana Janija Kutina, ter dokumentarec *Prvo smučanje ledenika v breznu na svetu*, slovensko-čadrški rekord Lourčevga Stančija v smučanju v ledeniško brezno na Kaninu iz leta 1989.

Obsežni projekt, v katerem smo se naučili marsikaj novega, nam je dal novih idej, odprl pa tudi nova vprašanja, ki bodo gnala naša dejanja v prihajajočem letu. Hvala vsem sodelujočim!

Monika Kavčič, Čadrška mladina

Poljanska kamena baba. Foto: J. A. Mihelič

ni babi, »divje ali ta dolge jage«, ki z lovom seveda nima nobene zveze, morda nas bodo strašili berg mandeljci, špic parkeljci, ali pa bomo slišali o nesrečniku, ki so ga imeli namen pokopati še živega.

Tomaž Bregant

TINA ČOP

V čezmejnem projektu ERA, pri katerem dejavno sodelujejo prebivalci TNP, NP Nockberge (Avstrijska Koroška) in NP Julijsko predgorje (Rezija, Furlanija - Julijska krajina), je v izobraževalnih programih za mlade in najmlajše predvidena tudi brošura z zgodbami in legendami iz pastirskega življenja. Tej temi smo podredili vsebino lanskoletne razstave, ki jo vsako leto pripravijo udeleženci Belarjevih dni na Soški poti TNP. Prispevki učenk in učencev takratnih četrtilnih razredov Osnovne šole Josipa Vandota iz Kranjske Gore, popestreni z risbami učenk iz Osnovne šole Gorje, so zanimivo pričevanje o pastirskem življenju, vredni, da jih objavimo.

SAMOTNI TELIČEK

V zgodnem poletju, ko trava ozeleni, začne od mogočnih vrhov odmevati zvonjenje kravjih zvoncev. Pri vsaki hiši v vasi pripnejo živini različne zvonce. Včasih ti zvonci ustvarijo pravo melodijo. Niso le za našo zabavo, so predvsem pomoč pastirju, da najde izgubljene živali.

Povedala vam bom zgodbo o malem teličku, ki se je izgubljal. Pripovedoval mi jo je pastir Janoš.

Nekega sončnega jutra so se iz daljave slišali zvonci. Mlad pastir je s svojo veliko čredo krav odhajal v planino. Nekateri živali so bile starejše, že izkušene, druge pa mlajše, manj izkušene. V čredi so bili tudi telički. Z njimi je bil naš mali teliček. Bil je res najmanjši v vsej čredi, a bil je že toliko samostojen, da mame ni bilo ob njem.

Po nekaj dnevih paše pa je teliček kar izginil ... Ko je pastir opazil, da ga ni, ga je zgrabil strah, ker tako majhni telički nikoli ne gredo kam drugam, stran od črede. Hitro se je napotil iskat malega. Po celodnevem iskanju se je pastir usedel v travo in zaspal. Bil je preveč utrujen, da bi iskal naprej.

Tudi upanje, da bi še kdaj videl telička, je že skoraj izgubil.

Naslednje jutro ga je iskal naprej. Prišel je do gozda. Stal je pred gostim drevjem, nakar je zaslišal zvonec. Pohitel je tja, od koder se je slišalo zvonjenje. Prišel je do jase ... Na jasi se je živ in zdrav pasel ... Pastir ga je odpeljal nazaj do črede in odšel spat v kočo. Naslednje jutro malega telička spet ni bilo. Še enkrat je odhitel do mesta, kjer ga je našel prejšnji dan. Tudi tokrat je bil tam. Pastir ga je spet vrnil čredi.

Še danes nihče ne ve, kaj se je dogajalo malemu teličku, da je kar naprej uhajal iz črede na jaso, ki si jo je sam izbral za pašo.

Tara Kokalj

ANDREJA IN OVCE

Bilo je lansko leto v septembru. Andrej in njegov prijatelj Andrej iz Rateč gresta vsako leto v septembru iskat ovce, ki se pasejo pod Malo Ratesko Ponco. Čreda šteje okoli 30 ovac. Ker se pasejo na različnih koncih, jih je treba najprej poiskati. Eden od Andrejev, ki je lastnik teh ovac, jih je klical z glasnim vpitjem. One poznajo njegov glas in čez nekaj časa so se prikazale iz borovega grmičevja. Na travo sta hitro potresla slane otrobe, kar je za ovce izredna poslastica. Preštela sta jih, in ker niso bile še vse, je bilo treba poiskati še preostale. Z glasnim vpitjem sta priklicala še drugi del tropa. Ko sta tudi Andreja pojedla svojo malico, so se vsi skupaj odpravili proti dolini. En Andrej je šel z vrečko otrobov pred tropom, drugi pa za njimi. Čez dobro uro in pol sta prispela do doline in ovce skozi vas odpeljala v hlev.

Vsakič pa ne gre vse gladko in se ovce sredi poti na lepem obrnejo in skozi prvo gozdno pot vrnejo

nazaj na pašnik. Kakšno leto Andreja šele v četrtem ali petem poskusu pripeljeta ovce v dolino.

Sara Mežik (po pripovedovanju mojega atija Andreja)

MALI KOZLIČEK

V Srednjem Vrhu je živel pastir Lojze. Pasel je koze na planini Na Zapreth. Koz je bilo veliko in med njimi je bil tudi majhen kozliček ...

Ko je nekega dne Lojze prišel s svojo čredo na planino, je opazil, da je mali kozliček zelo igriv. Usedel se je med travne bilke in ga začel opazovati. Ampak kozliček je postajal vse bolj živ; skakal je po travi in nenehno uhajal iz črede, pastir pa je kmalu zaspal ... Po dolgem spancu se je le zbudil. Ozrl se je po čredi in zdelo se mu je, da je vse v redu, zato je začel gnati v dolino. Kmalu za tem pa se je pastirju le zazdelo, da nekaj manjka. Še enkrat je pregledal čredo in videl, da malega kozlička ni. Takoj je pomislil na tri prepadne slapove - Skočnike. Tekel je hitro, kar je mogel, in v zadnjem trenutku je potegnil malega kozlička z roba luknje, kamor je padal slap. Tako je pastir Lojze kozličku rešil življenje.

Neža Jus (po pripovedovanju pastirja Lojza)

NINA ŠIMNIC

IZGUBLJENE OVCE

Kakor krave tudi ovce ženemo na planino. Vendar gredo ovce še višje; prav pod Mangart. Tam je veliko zelenja in še več nevarnih prepadov. Živali nimajo pastirja, le občasno pride kdo pogledat, kako se jim godi. Zato je vsako leto manj ovac ... Dve leti tega, v živo se spominjam, je bilo najhuje. Tukaj so divjali hudourniki, na planini pod Mangartom pa plazovi! Plazovom v gorah ne ubežiš. Tako je umrlo že veliko živali, tudi ovac. Ko se je vse umirilo, je šel vsak iskat svoje ovce, tudi mi. Našli smo jih dvanajst od petnajstih. To je bilo veliko, kajti nekaterim so manjkale cele črede. Nekega dne v oktobru pa pastir, ki je iskal izgubljeno kravo, najde celo čredo ovac. Pripelje jih v dolino, kjer so nekateri kmetje že skoraj obupali. Kmetje so se razveselili, tudi mi, saj je pripeljal tudi našega kostruna. Nihče pa ne ve, kje so bile tedaj, ko smo jih iskali.

Matic Rogar

MALO INFO SREDIŠČE TNP BLED

Malo info središče je prva faza nastajajočega informacijskega središča na Bledu. Projekt je bil zasnovan leta 2004, ko se je uprava narodnega parka preselila v novo stavbo. Delno se je financiral iz prodaje nepremičnin, delno pa iz sredstev EU – programa PHARE Slovenija-Avstrija. Namen je bil pripraviti programe za interaktivno animacijo obiskovalcev in tehnično opremiti Malo info središče Triglavskega narodnega parka na Bledu.

Nastajajoče središče je namenjeno predvsem trem ciljnim skupinam:

1. **Lokalnim prebivalcem**, ki so vsak dan v Triglavskem narodnem parku. Večina o naravnih danostih v parku malo ve. Nekaterim pomeni oviro, večini ponos.

2. **Večini Slovencev**, ki ve, da Slovenija ima Triglavski narodni park. Slovenci smo večinoma ponosni na Triglav, naravne lepote in kulturno dediščino, vendar mnogi ne vedo, kaj je bistvo narodnega parka in zakaj je to območje tako pomembno.

3. **Mnogim obiskovalcem** Slovenije, ki se zanimajo za naravo in slej ko prej pridejo v narodni park. V Sloveniji je to Triglavski narodni park, kjer poleg narave srečujemo še bogato kulturno raznolikost.

Opravili smo naslednje naloge:

- načrti, izvedba in oprema avditorija z izobraževalnimi skalnjaki pred stavbo,
- načrti in izgradnja steklene opazovalnice s kupolo,
- nakup optične opreme za opazovalnico,
- del opreme predavalnice in fotografskega razstavišča,
- mikroskopi in druga oprema za animacijo osnovnošolskih otrok,
- izvedba dveh seminarjev za animatorje v info središču,
- priprava animacijskih programov za šolarje, ki smo jih zbrali v poseben zbornik,
- priprava izobraževalne razstave in brošure,
- izdelava maket ekosistemov za izobraževalne namene,
- organizacija in priprava skupaj več kot 40 razstav, delavnic, strokovnih predavanj, kulturnih in drugih predstav v času projekta,
- priprava programov in stiki z izvajalci in sodelavci za prihodnja leta,
- priprava sprejemnice info središča,
- organizacija in izvedba Triglavске tržnice.

Osnovni cilj info središča je izboljšati poznavanje in ozaveščenost o vrednosti narave in kulture v Triglavskem narodnem parku in njegovi okolici.

Spletna stran projekta: www.tnp.si/phare2005.htm

Jurij Dobravec

MEDNARODNI PROJEKT AV.IS

Mednarodni projekt AVIS (Alps Visitors Information System) poteka v okviru programa INTERREG III A Avstrija-Slovenija. Nosilec projekta je KAGIS (Kärntner Geografisches Informationssystem, Republika Avstrija), projektna partnerja v Sloveniji sta Triglavski narodni park in Podjetje za urejanje hudournikov, d.d.

Namen projekta je izdelati enotni informacijski sistem s področja naravnih nesreč, pri čemer naj bi sodelovale tudi lokalne skupnosti. V Sloveniji bodo s tega vidika preučevali območje občine Kranjska Gora, poseben poudarek bo na naravovarstveno bolj vrednih predelih. Nakazali bodo konkretne probleme, načine varstva in ozaveščanja pred delovanjem naravnih sil, izdelali bodo strokovne podlage v povezavi z načrtom rabe površin in z usmeritvami za razvoj turizma. Vsebine bodo tudi del informacijske ponudbe Triglavskega narodnega parka.

Tea Lukan Klavžer

Na Rudnici

FOTOGRAFSKE DELAVNICE V TNP

Na predlog Službe za izobraževanje smo v tem letu začeli s fotografskimi srečanji ob različnih dogodkih v TNP in na zanimivih točkah. Srž srečanj je bila v druženju ljubiteljskih fotografov, prijateljev TNP ob različnih priložnostih, zanimivih dogodkih, na zanimivih mestih, ter fotografski zapis oz. dokumentiranje za popularizacijo (razstave) in ustvarjanje arhiva. Delavnice so namenjene tudi strokovnemu izpopolnjevanju s spontanim izmenjavanjem izkušenj med udeleženci, predvsem pri izbiri motivov in pristopih k fotografiranju.

Prva in najbolj obiskana delavnica je bila na pustovanju v Drežnici. Razstava je bila odprta v galeriji informacijskega središča TNP na Bledu, nato pa v novi galeriji TIC-a v Kobaridu. Druga razstava je predstavila razgledno in s posebnostmi bogato Rudnico ter organizirano vodenje po Pokljuški poti TNP, tretja pa vtise s cvetoče Črne prsti z dveh zaporednih delavnic. Leto bomo končali z »otepvanjem« pod Studorjem 26. decembra, razstava pa bo že v naslednjem letu, ki bo prineslo nov sklop fotografskih delavnic, objavljen v skupnem programu dogodkov v TNP za 2007.

Besedilo in foto: Jože A. Mihelič

POLETNI KULTURNI VEČERI NA POCARJEVI DOMAČIJI V LETU 2006

Poletni kulturni večeri na Pocarjevi domačiji so vedno bolj odmevna in razpoznavna prireditve Triglavskega narodnega parka, ki je letošnje poletno sezono potekala že tretje leto.

Prva izmed štirih prireditev je bila 23. junija. Na njej so se predstavili člani Pevske šole Bled, ki deluje v okviru Društva Jarina Bohinj. Prireditve se je zaključila z odprtjem razstave veleposlaništva Združenih držav Amerike iz Ljubljane z naslovom Naše okolje – misli globalno, ukrepaj lokalno. Sledila sta dva dogodka 15. julija. Uslužbenci TNP iz Informacijskega središča v Trenti so se predstavili z lutkovno predstavo Krivopetnice in Zlatorog. Večer se je končal s predavanjem Janeza Bizjaka na temo Zgodovina rudarstva in železarstva v Julijskih Alpah. Petega avgusta je bila na vrsti komedija Gledališča Bohinjska Bistrica z naslovom Bolha v ušesu, kaplja čez rob. Sezono na Pocarjevi

Foto: T. Štular

vi domačiji smo sklenili 2. septembra s Kulturnim večerom treh parkov – Narodnega parka Nockberge, Naravnega parka Julijske Predgorje in Triglavskega narodnega parka.

Mojca Smolej

PRIREDITVE V DOMU TRENTA

V Domu Trenta se je skozi leto zvrstilo kar nekaj prireditev, razstav in dogodkov.

Naša prva letošnja prireditev je bila namenjena otrokom: 3. februarja jih je obiskala vila Škratica, jih popeljala na sankanje in jih obdarila z lepimi darili, zaposleni v Domu Trenta pa smo jim pripravili lutkovno predstavo Krivopetnice in Zlatorog. Aprila smo gostili domačo gledališko skupino Trenta, ki nam je premierno uprizorila Linhartovo veseloigro Županova Micka. Kot vsako leto smo tudi letos z veseljem prisluhnili pevski reviji Primorska poje 2006, na kateri je svoj repertoar predstavilo šest pevskih zborov. »Dolino ob zgornji Soči skozi čas« nam je lepo prikazal avtor razstave Boris Dolničar. Razglednice iz davnega leta 1899 pa do današnjih so prikazovale Trento, Sočo in Lepeno. Razstava je bila na ogled od konca aprila do srede poletja.

Trentarski senjem 2006. Foto: J. A. Mihelič

Avtor druge razstave, Janez Bizjak, nas je popeljal daleč nazaj v preteklost, med rudarje in železarje. Razstava 2800 let rudarstva in železarstva v Julijskih Alpah je za zdaj postavljena začasno, pozneje pa bo del stalne muzejske zbirke. Konec maja je bilo v Trenti precej živahno: 24. maja je Evropski dan parkov in »rojstni« dan našega parka, zato vsako leto pripravimo Belarjeve dneve za četrtošolce devetletne osnovne šole. Letos je bil tako že 8. Belarjev dan – dan odprtih vrat v Domu Trenta ter srečanje šolskih otrok. Konec junija smo imeli živahen konec tedna. Uživali smo lahko ob češki folklori, filmski predstavitvi in predavanju Alpski botanični vrt Juliana v Trenti ter lutkovni predstavi Žogica nogica, ki jo je za otroke pripravila skupina staršev bovških otrok.

V juliju smo imeli častni obisk predsednika vlade RS Janeza Janše in predsednika Latvije Aigarsa Kalvītisa. Svoj čas so v Trenti praznovali dva velika praznika, sveto Ano, zaveznico Trente, in mali šmaren, ko so priredili velik sejem, predvsem plemenske živine. Danes smo oba praznika združili pod skupnim imenom Trentarski senjem, ki poteka zadnji teden v juliju.

Avgusta smo gostili slovenski gorniški klub Skala, ki je v Domu Trenta organiziral osrednjo prireditev ob letu Skale. Ob tej priložnosti smo si lahko ogledali tudi prvi slovenski igrani film V kraljestvu Zlatoroga. V istem mesecu smo pripravili še fotografsko razstavo mladega francoskega avtorja, ki je marsikateremu obiskovalcu odkrila »Skrite koticke Soče«.

Različne prireditve vsako leto popestrijo vsebino ponudbe Informacijskega središča Dom Trenta. Zanimive so tako za obiskovalce, kot tudi prebivalce doline ob smaragdni Soči. Verjamemo, da bodo obiska vredni tudi dogodki v prihajajočem letu 2007.

Alenka Hace

TRIGLAVSKI NARODNI PARK KOT PREKRŠKOVNI ORGAN

Novosti na področju prekrškovne zakonodaje, ki so se začele uporabljati s 1. 1. 2005, ko je začel veljati nov Zakon o prekrških, in se z različnimi spremembami in dopolnitvami nadaljujejo še danes (zadnje spremembe in dopolnitve so začele veljati 25. 11. 2006), so bile takšne, da so od Triglavskega narodnega parka kot prekrškovnega organa zahtevale radikalne spremembe in hitro ukrepanje. Odločitev, kako naprej – popravljati in dopolnjevati staro ali začeti povsem na novo, ni bila lahka. Sistem prekrškovnega organa smo začeli graditi povsem na novo, delo pa je potekalo v več fazah. Rezultati analiz opravljenega dela kažejo, da je bila naša odločitev pravilna.

V prvi polovici letošnjega leta je bilo delo usmerjeno predvsem v naloge, katerih cilj je bil vzpostavitev delovanja organa samega. V ta namen so naravovarstveni nadzorniki sodelovali na tridnevnem izobraževanju o Zakonu o prekrških, ki ga je pripravila Upravna akademija v prostorih uprave TNP. Na podlagi opravljenega izobraževanja sva dva slušatelja opravila preizkus znanja za vodenje in odločanje v prekrškovnem postopku za VII. stopnjo, dva slušatelja pa za V. stopnjo izobrazbe. Ostalim slušateljem preizkusa ni bilo treba opravljati, ker so nadzor izvrševali tudi že pred sprejetjem novega zakona.

Pripraviti in natisniti je bilo treba tudi nove obrazce za lažje vodenje prekrškovnih postopkov ter odpreti dva podračuna pri Uradu za javne prihodke, kamor se stekajo globe. Vzpostavili smo vse potrebno za pridobitev podatkov iz uradnih evidenc pri Upravni enoti Radovljica in se z Davčnim uradom iz Kranja dogovorili o načinu dela z davčnimi izvršitelji za primer zavarovanja izvršitev. V času poletne turistične sezone smo se s policijskimi postajami na območju TNP in Gorsko policijsko enoto dogovorili za več skupnih akcij. Njihov namen je bilo predvsem preventivno delo ter nabiranje znanj in izkušenj za obe strani. Kot zadnja zadostitev zakonskim zahtevam je v septembru potekal še drugi cikel izobraževanj, ki ga je v Poljčah pripravilo Ministrstvo za okolje in prostor.

Izrečenih je bilo kar nekaj javnih kritik, da bo s tem sistemom dela Triglavski narodni park postal preveč »policijski«, kar pa ni naš namen. Rezultati opravljenega dela za preteklih deset mesecev govorijo nam v prid, saj je bilo izrečenih kar 1716 opozoril in le 64 glob ter izdanih šest odločb zaradi kršitev predpisov, ki jih neposredno nadziramo.

Naravovarstveni nadzorniki želimo še naprej delovati predvsem preventivno oziroma preprečevati in odpravljati nepravilnosti, če je do teh že prišlo. Naše delo pa se tu ne konča. Zavedamo se, da je za strokovnost pri vodenju in odločanju v prekrškovnih postopkih pomembno tudi redno izobraževanje. H kakovostnejšemu delu bo v bodoče doprinesla tudi naša boljša zunanja prepoznavnost.

O predpisih in prepovedih ter pooblastilih naravovarstvenih nadzornikov pa več v eni od naslednjih številok.

Tine Štular

NOVE IZKAZNICE IN POOBLASTILA NARAVOVARSTVENIH NADZORNIKOV

Na podlagi določil Zakona o ohranjanju narave in podzakonskih aktov v zvezi z neposrednim nadzorom v naravi so naravovarstveni nadzorniki TNP prejeli nova pooblastila o usposobljenosti. Novi – enotni za vso Slovenijo – so tudi uradni znaki naravovarstvenih nadzornikov: izkaznica, značka in našitki. Nadzorniki TNP bodo poleg novih predpisanih znakov nosili tudi službeni znak naravovarstvene nadzorne službe TNP, ki je enak kot doslej.

Martin Šolar

Izlet številke: Krnica

Na poti v Krnico. Foto: J. A. Mihelič

Nekdanji hotel Erika (870 m) – planina Mali Tamar (960 m) – Koča v Krnici (1113 m)

Tretja serpentina (1085 m) – planina V Klinu (1000 m) – planina Mali Tamar (960 m) – Koča v Krnici (1113 m)

Krnica – vsakodnevnemu sprehajalcu tako vsakdanje ime za konec doline, naraven zaključek sprehoda ...

»Naša« Krnica se lahko povsem primerja s podobnimi zaključki dolin, vendar pa je kot vsaka krnica tudi ta nekaj posebnega. Že to, da naš izlet

lahko začnemo na začetku doline Pišence, pri mostu pod nekdanjim hotelom Erika, kjer lahko pustimo avto, ali pa pod tretjo serpentino ceste čez Vršič, je posebno.

V spodnjem delu nas spremlja reka Velika Pišnica, ki je tu le nekoliko večji potok, v zgornjem delu pa je sploh ni, saj se nekje pod prodrom, v že zdavnaj prepolni strugi pretaka Gruntnica, ki sramežljivo priteče izpod ostenij Škrlatice, Rakove špice, Dovškega Gamsovca in Križa ter hitro ponikne – kot bi si ne upala kosati z večjo sestoro. Gruntnici se malo nad planino V Klinu pridruži Suha Pišnica, le streljaj naprej, na planini Mali

Tamar, pa stoji spominsko obeležje ponesrečenim v gorah. Tu se poti združita, udoben kolovoz pa nas pripelje do Koče v Krnici, kjer se izlet za vsakodnevnega sprehajalca ponavadi konča.

Do koč smo od Erike potrebovali slabi dve uri, z vršiške ceste pa pol ure. Oskrbovana kočica je izhodišče za številne ture – lažje markirane ter tiste težje, brezpotne – tudi smučarske, v srce prvobitne Martuljske divjine.

Iztok Butinar

HOJA V GORE POZIMI

Ko se pozimi odpravljamo v gore, moramo pripravo ture in opremo prilagoditi nekaterim okoliščinam: nizke temperature, kratek dan, zaprte planinske kočice, s snegom prekrte markacije, redki obiskovalci, veter in sneg, ki preti z dvema nevarnostma – zdrsom in plazom.

Pozimi se podaja v gore kar veliko ljudi, katerih cilj so povečini kočice, do katerih vodijo poti še po gozdu. Za vzpone nad gozdno mejo moramo poleg kondicije poskrbeti še za dodatno osebno in tehnično opremo. Priskrbimo si težje in stabilne čevlje ter dereze z 12 zobmi in po možnosti avtomatskim zapenjanjem. Če opazimo, da bi se možni zdrs kljub derezam ne končal samo nekaj metrov nižje, takoj pospravimo pohodne palice in vzemimo v roke cepin. Zaradi hitrosti drsenja imamo za uspešno ustavitev zdrs na voljo le nekaj sekund.

Druga nevarnost, na katero moramo računati pozimi v gorah, so plazovi. Žal je pri nas še razširjeno mnenje, da plazovi ogrožajo predvsem turne smučarje. Analize nesreč zaradi plazov

Zimska reševalna akcija. Foto: M. Pogačar

kažejo, da je znatno več primerov, ko so plazovi pokopali tiste, ki so se gibal peš. Za varnejše gibanje po plazovitem terenu je na prvem mestu preventivno ravnanje: pridobivanje informacij o višini novozapadlega snega (če zapade več kot 50 cm snega, nekaj dni ne hodimo v gore), temperaturah, moči in smeri vetra. Na terenu opravimo prerez snežne odeje, s katerim ugotovimo njeno sta-

bilnost, glede na oblike pobočij ocenimo, kje so mesta s povečano nevarnostjo, pri gibanju upoštevajmo pravila o varni medsebojni razdalji. Končno pa se opremimo še s plazovno žolno, sondo in lopato. In to ne le eden v skupini, ampak vsi.

Vremenske razmere v gorah pozimi so za obiskovalce znatno težje kot poleti. Na to računajmo, ko bomo pripravljali topla oblačila, ki jih bomo oblekli ali vzeli s seboj v nahrbtniku. Kapa, dvojne rokavice, gamaše, topla oblačila, topla pijača, čelna svetilka, zaščitna očala, krema za sončenje in še kaj bi se našlo. Pa srečno!

Gorska reševalna zveza Slovenije

POZOR:

če zaidete v težave, pokličite 112.